

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

R. P. Thomæ Tamburini Societatis Iesu Siculi Caltanisettensis, In Alma Vniversitate nobilis Civitatis Messanæ, Theologiæ Primarij Professoris. Explicatio Decalogi Duabus distincta partibus

In qua omnes ferè conscientiæ casus, ad decem Præcepta pertinentes,
mira brevitate, claritate, & quantum licet, benignitate declarantur

Continens sex Libros posteriores in Decalogum, id est, expositionem
præceptorum secundæ tabulæ

Tamburini, Tommaso

Monachii, Anno M.DC.LIX.

Capvt Primvm. Præmittuntur quædam de charitate proximo debita.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39995

r.

P A R S I I.

L I B E R Q V I N T V S.

I N D E C A L O G U M.

Honora Patrem tuum, & Matrem tuam.

C A P V T P R I M V M.

Premittuntur quadam de Charitate Proximo debita.

AD Præceptum hoc quartum, imo & ad cætera, quæ in secunda Tabula Decalogi continentur, expeditius explicanda, necessaria est saltem compendiaria de dilectione proximi tractatio; id in hoc capite agere, quasi in frontispicio consequentium librorum, Deo duce & auspice, non detre-
stabo.

1. Sicuti a utem certum est, nos obligari ad proximum diligendum, juxta illud *a Diliges proximum tuum, sicut te ipsum*; ita mihi certum videtur, non *b* adesse obligationem eum diligendi per aliquem actum internum, expressè tendentem in ipsum proximum: satis enim superque est, si ames Deum, ejusque voluntatem velis exequi; ut sic enim jam involvitur amor proximi, qui est de Dei voluntate. Quare si te abstineas ab eliciendo actum odij contra ipsum proximum, & si erga eundem exequa-

ris opera externa benevolentia (de quibus mox) facto ipso, & saepe etiam internè (cum hæc opera fieri subinde nequeant, sine aliquo tandem interno benevolentia actu) proximum sufficienter amabis.

a Math. 22. b D. Th. 2. 2. qu. 26. ar. 8. in corp. Sum. de Charit. d. 1. sect. 4. n. 4. Coninch. de Charitate d. 24. dub. 4.

2. Duo ergo hic explicationem postulant: Primò, qua ratione abstinendum sit ab actu Odij? & de hoc agam §. 2. cum de Charitate erga inimicos erit sermo: secundò, quam ratione opera in bonum proximi sint exhibenda? Quoniam vero duplicia sunt bona proximi, Temporalia, & Spiritualia, de iisdem erit sigillatim hic disputandum, an scilicet, & quomodo bonis Temporalibus & Spiritualibus proprijs, in utrorumque concursu, sint aliena præferenda?

A

§. I.

Quando occurrunt bona temporalia proximi, & nostra.

1. **S**I aequaliter ego, & alter privatus (nam de Rep. mox) re aliqua indigeamus, mihi providere de ea possum, neglecto proximo; Ratio est, quia ordo Charitatis prior est, ceteris paribus, ad se, quam ad alium: hinc mea, & proximi vita extremè periclitante, si utriusque nequeo, mihi sine ulla culpa consulere, absque dubio, possum.

In concursu vitæ privatorum.

2. Difficultas est autem prima, quando inæquales sunt necessitates, agiturque de utriusque vita, ut si proximus privatus (sit in extrema necessitate, tu in gravi; vel ille in gravi, tu in communi; vel ille in gravi, v.g. periculo mortis certo, tu in probabili; quisnam erit tunc præferendus?

Respondeo, te tunc non a teneri providere proximo, sed posse tibi; Ratio est, quia jus, quod habes ad tuam vitam, est tantum, ut quoties probabile est, illam offendi, tueri contra quemcumque eandem possis. Certè nimis arduum, & fragilitati hominum impar onus exigetur, si exigetur aliud. Dico (posse) nam an tunc liceat, te relicto, consulere proximo, tangam infra, lib. 6. c. 1. §. 1. n. 6.

a D. Tb. 2. 2. q. 26. art. 4. Coninch. 25. de Charit. d. 6. nu. 79. Suar. de Charit. d. 9. sect. 3.

3. Illud est certum, in bonis, quæ non teneris ex obligatione conservare, posse te proximo potius consulere, quam tibi; id enim munus est Charitatis: quare potes, pro bono proximi, tuas divitias profundere, si eas pro alimentis, seu legitima filiorum, vel pro reddendo aere alieno, vel simili, conservare non teneris. Si ita inæquales sint necessitates, ut ad vitam proximi tuendam non quidem tua vita, sed fortunæ bona tibi sint amittenda, an amittere teneris, dicam numero 12.

In concursu vitæ privati, & boni Republicæ.

4. Difficultas est secunda: An extremè periclitante bono communi, seu Rep. seu Principe, necessario ad commune bonum ego tenear, hoc malum, etiam mea morte, avertere, si possum? Pro hac difficultate juvat, duorum recentiorum diversimodè sententiarum doctrinam hic exscribere.

Ioannes enim Sanchez *b* sic habet. Imo nec ob conservandum bonum commune astringi quem, propriam exponere vitam, reor; est namque jus propriam tuendi vitam adeo strictum, quod à nullo jure conservandi alienam vinci possit. Miles vero murum occupare cum periculo vitæ tenebitur, ratione pacti, & pecuniæ acceptæ, ut diximus disp. 10. num. 9. explicantes D. Thomam, quem usque modo credo, non fuisse à Doctoribus perceptum. Ex quo sequitur, non de vinci aliquem, Regem defendere, cum dispen-

CA P V T Primum. §. I.

dispendio propriae vitae, nisi ad id passionem se obstrinxisset. Hæc Io. Sanc.

b Io. Sanc. in sel. d. 43. n. 41.

5. Castropalaus c autem cum communi sic contra docet. Certum est, te debere in æquali tua & Reip. necessitate, non solum bona fortunæ, sed etiam vitam expendere pro Reip. conservatione. Sic D. d Thom. ab omnibus receptus: Quia bonum commune præferendum est speciali, & pars exponenda est ob conservationem totius. Et paullo post: Quod dictum est de Rep. dicendum est de Principe, seu alia persona Reip. necessaria, si vere necessaria est, quia id ipsum est, Reip. providere. Sic Suarez, Valentia &c. Hæc Castrop.

In concursu honoris & fortunarum privati, & boni Reipublicæ.

6. Difficultas est tertia. Cum certum sit, si concurrant bonum notabile Reip. & bonum non notabile meum, illud debere præponi, non vero meum, quia hic maximè valet illud. Totum est præferendum parti, difficultas, inquam, est, si ob bonum aliquod notabile Reip. sit necesse, me, non quidem vitam (de hac enim dictum est numero precedenti) debere amittere, sed omnes meas fortunas, vel omnem meum honorem, an obliger, hæc amittere, ut illi bono notabili succurram? Bonum notabile, dico, nam quid ob conservationem absolutam totius Civitatis, seu Reip. dicam, num. sequenti. Respondeo. Puto, me non obligari; * Ius enim conservandi

propriam vitam, & ea, quæ vitæ sunt maximè necessaria, est adeo naturale, ut me excuset à procurando ejusmodi bono, quamvis notabili Rep.

e collige ex S. Thom. Coninch. Vat. Suar. alijsque allatis à Castrop. t. 1. d. 1. de charit. p. 9. n. 9. in simili.

7. Sed quid pro bono absoluto, seu conservatione totius Reip.? Respondeo: Vel possumus loqui, quando cum amissione mei honoris illam conservaturus sim: Vel quando cum amissione mearum omnium fortunarum.

Quoad honorem, distinguendum censeo. Si enim modicum dedecus, nec multum excedens sustinendum mihi sit, teneor illud pro publici boni conservatione tolerare; nam id ad minus probat ratio ducta ex bono communi: At si agatur de magna honoris jactura apud ingenuos, cum pluris ea fiat, quam mors, videtur tunc habere locum doctrina Ioannis Sanchez modo allata; sicut enim, per ipsam, non obligor, vitam, sic nec honorem vita apud me æstimabiliorem prodigere, sed contendet omnino Castropalaus cum communi, suam doctrinam locum habere, ut modo nu. 8. videbimus.

8. Non dissimili distinctione uterèr in casu, quo tuæ fortunæ essent necessariae ad vitam, seu conservationem Reip. Si enim ita depauperandus es, ut vitæ necessaria tibi essent de futura, dic t Io. Sanchez, te non obligari: quia sic æquivalenter, & moraliter vitam profunderes. Sed obligari, affirmabit cum communi sententia Castropalaus,

4
 numero eodem §. allatus. Quod si non esses hoc modo depauperandus, obligaberis ob dictam conservationem Reip. ut omnes fatemur, quia tunc id poscit bonum commune.

In concursu propriarum fortunarum cum vita privati.

9. Verum ob conservationem vitæ alicujus privati, quoad expendenda bona temporalia, quid dicendum? Respondeo, esse non absimili distinctione utendum. *f.* In extrema vitæ privati necessitate obligaris, aliqua saltem superflua, imo & aliqua convenientia tuo statui expendere, si sic occurrere possis. Vbi enim Charitas vitæ proximi urget, si hic, ubi agitur de bonis tibi non admodum necessarijs, non urget?

f. l. Comm. d. 27. de charit. d. 8. à. num. 134.

10. At ea expendere, quæ sunt tuo statui ita necessaria, ut ijs amissis ab eo notabiliter cadere debeas, ut si ex nobili opificem, ex opifice mendicum te fieri oporteat, non obligaris; Ratio est, quia non teneris, arctius vitam tuam conservare; quam proximi, sed tuam non obligaris sic conservare; non enim teneris v. g. ad sanitatem recuperandam, omnes tuas fortunas expendere, ita ut omnino miser reddaris, quia id moraliter morti æquiparatur: ergo nec alienam. Addit Castropalaus, *g.* utilius Reip. esse, nobilem retinere suum statum, quam privatam pauperem mortem oppetere.

g. Castrop. t. 2. tr. 6. d. 2. p. 2. n. 6.

11. Dixi num. 9. (aliqua saltem superflua) nam nec obligare possum, divitem magnam summam expendere, V. G. tria aureorum millia, ob vitam privati conservandam, etiam si ijs expensis à suo statu casurus non esset; nec *h.* pro privato infirmo extraordinaria medicamenta, Medicosque magnis sumptibus advocare; solum enim ordinarijs medijs, non vero extraordinarijs succurrere proximo charitas jubet, esto, etiam id, ut quid perfectius, consulatur.

h. Coninch. ib. n. 345.

Dum ego Syracusis, Vrbe toto Orbe clara, humanioribus litteris juvenis olim imbuerem, incidit in manus famosi cujusdam grassatoris filius hominis prædivitis, quem impius latro se omnino velle interficere per occultos nuncios patri minatus est, nisi sex aureorum millibus condicto die missis, filij mortem redimeret; & ille quidem paterno actus amore redemit; sed in conscientia ad quid obligatus fuisset ejusmodi pater, qui ex similibus ejusdem latronis commissis sceleribus, cerò moraliter sciebat, eum minas fore factis comprobaturum? Si de alio, quam de parente ageretur, ad nihil; obligarem, quia ex dictis, neminem obligavimus, magnis sumptibus vitam proximi custodire: nunc verò, cum sermo sit de patre (& quid, si ipse Pater in simili vitæ discrimine versaretur, pecuniaque à divite filio exprosceretur?) difficilior est resolutio; Et quidem hac uterer distinctione. Si ea summa demi potest ex superfluis, vel solum statui convenientibus, obligarem patrem filiumque; Si debeat demi

mi or

mi ex necessarijs, ita ut vel omnino depauperandi, vel admodum notabiliter à suo statu dimovendi essent, neutrum obligarem.

i *Castr. l. c. n. 8.*

Ratio prioris dicti est, quia aliquid plus invicem sibi debent pater & filius quam alij. Quare licet alios non obligaverimus, num. 12. tamen hos tam conjunctos, ubi agitur de superfluis, obligare, valde est consentaneum: Ratio posterioris dicti est illa, quam hoc nu. 11. dixi; ea enim, ut confidenti patebit, etiam hunc casum probat; Et nihilominus priorem dicti partem non tanquam omnino certam affirmo, siquidem ratio, cur nemo sit cogendus, multam summam expendere, etiam de superfluis, pro vita proximi (ut modo innui, & fusius afferunt *Castropalaus, l. & Coninch.*) m videtur item probare de vita patris, vel filij, imo etiam de propria.

1 *Castrop. l. c. nu. 7. & 8. m Coninch. d. n. 145.*

12. Ex prædictis una mihi dubitatio nondum est à mente sublata. Diximus, non obligari quempiam magnam pecuniæ summam expendere pro vita proximi, idque propter duas rationes, num. 10. allatas, unde, per appositam consequentiam, infert *Castropalaus, n* in extrema necessitate non posse hominem, pro sua vita conservanda, rem valde pretiosam à divite surripere, quia scilicet non tenetur tunc dives, ut dictum est, magnam summam dare. Diximus item ex firmo omnium consensu in extrema necessitate omnia esse communia. Ex

his ecce dubitatio; Si omnia tunc sunt communia, ergo & res pretiosæ, ergo & duo, & tria, & quatuor millia aureorum; ergo, dummodo non conijciatur dives in æqualem necessitatem, vel in valde gravem, quia hæc æquivalet extremæ, id quod num. 15. advertimus, poterit extremè indigens ea ab ipso sumere, tanquam communia. Vide infra §. 4. num. 40. ubi afferetur idem *Castropalaus*, qui concedit, ex *Molina, Christianum*, ob metum mortis, posse in classibus *Turcarum* diripere bona *Christianorum* omnia; cur igitur hic negat? Neque sicuti non obligaris, tuam vitam tot sumptibus, totque medicamentis extraordinarijs custodire, sic potes non servare alienam. Secunda est, quia utilius est *Reip.* nobilem conservare suum statum, quam privatum vitam finire. Non obstant, inquam; nam ad primam responderi potest modo mox dicendo, num. 15. sine, nimirum hominem in hoc posse cedere juri suo, non autem juri alterius. Ad secundam, negando, propter eam parvam utilitatem *Reip.* amitti jus vitæ suæ à privato; & sanè hic aptari potest dictum illud *Ioannis Sanchez §. 2. nu. 8.* afferendum, hos *Doctores*, quod ipsi non facerent, alijs nimis rigidè præcipere. Hæc mihi probabile faciunt, posse extremè indigentem surripere modo dicto prædicta pretiosa, & consequenter, ex hujus opinionis vi, debere ea divitem elargiri. Sed quia contraria opinio, ut vidimus, probabilis est, ideo poterit dives eam sequi, & illa non tradere. Nec datur bellum

justum ex utraque parte absolute, sed ex vi diversarum opinionum probabilium, quod non esse inconveniens, omnes docemus.

n. *Castrop. t. 1. tr. 6. d. 2. p. 9. n. 7.*

In concursu propriarum fortunarum cum necessitate temporali proximi, ubi

De Eleemosyna.

13. Denique difficultas est quarta, an extra necessitatem extremam, tua bona, pro privato effundere aliquando, seu dare in eleemosynam tenearis? nam pro publica, dixi n. 6.

Adverte primò, necessitatem in temporalibus aliam esse extremam, aliam gravem, aliam communem: Extrema necessitas est ea, qua proximus tuo auxilio indiget, ne brevi moriatur, vel malum morti simile incurrat, nec alius adit, qui adjuvare possit, vel velit. Cum dicitur (ne brevi moriatur) intelligitur, ait *Ledesma*, o ita ut in una hyeme, vel in uno vere moriturus sit: Verum *Sotus* p. ait, licet longè quis sit à morte, si sit certo moriturus, ni succuratur, adhuc esse in extrema necessitate. Dictum autem est (Morti simile) quia non solum, qui moriturus sit, sed eum, qui certo incursum sit morbum incurabilem, vel amissionem alicujus membri principalis, vel sensus corporis, esse in extrema necessitate, docent merito nonnulli, q.

o *Ledesma* 2. p. 4. q. 13. ar. 3. p. *Sotus* l. 3. de just. q. 3. art. 4. q. *Bonac.* & *Angelus* apud *Sanc.* l. c. conf. c. 5. d. 5. q. 1. 6.

Gravis est, quæ hominem constituit non in certo, sed in gravi periculo morbi incurabilis, vel morbi gravis, vel abbreviatiõis vitæ, vel captivitatis injustæ, vel cadendi notabiliter à suo statu, denique vel cujuscunque mali gravis; Periculum non lucrandi magnam famam, vel magnam vim pecuniæ, vel non acquirendi nobilitatem vitæ statum, non est gravis necessitas, quia hæc non est jactura, sed acquisitio majoris boni: Nota autem, hanc gravem necessitatem habere plures gradus, veluti majora, vel minor sunt, intra latitudinem gravitatis prædicta mala.

Communis est, qua homines communiter, non decedendo notabiliter à suo statu, laborant, & cui cum aliqua morali sollicitudine succurri ab eodem patiente potest; unde vides pauperem, qui mendicare solet, non esse, nisi in communi necessitate: nam mendicando non decedit à suo statu, imo in illo persistit. Non ita dici potest de eo, qui aliàs est honestæ conditionis: huic enim periculum incidendi in mendicitatem, grave enim vero malum est.

14. Adverte secundò, bona temporalia, alia esse tibi necessaria ad vitæ propriæ, tuorumque sustentationem: alia ad statum tuum decenter conservandum: alia, quæ nec vitæ, nec statui sunt necessaria, quæ superflua vocantur. Quoniam verò aliqui contendunt probabiliter, ea, quæ sunt necessaria ad acquirendum meliorem statum, non esse superflua (quavis aliqui si id negent) ideo raro quis, in hac sententia, dicitur habere bona superflua. *De peccatis.*

De Quibus

† Granadus II. contr. 3. tr. 11. d. 2. sec. 4. num. 18. de Lugo in Respons. lib. 5. d. 11. † Lorca 22. sec. 3. d. 89. memb. 1. n. 7.

15. Respondeo ad quartam hanc difficultatem propositam, aliquos docere, præter extremam, de qua in præcedentibus difficultatibus est disputatum, numquam nec ad gravem, nec ad communem necessitatem proximi avertendam, obligari fidelem suum auxilium adhibere: consilium id esse ajunt, non præceptum, quia si cut ipsemet fidelis posset, ob Dei amorem, gravem necessitatem pati, sic potest alius idem permittere. Sed probabilius assero primo, obligari quempiam ex superfluis & suo præfenti statui non admodum necessarijs, gravi necessitati proximi succurrere; id enim videtur innuere illud Ioann. 3. *Qui viderit fratrem suum necessitatem habere, & clausit viscera sua ab eo, quomodo Charitas Dei manet in illo?* Ratio est, quia virtus Charitatis jubet, proximo succurrere, sine gravi succurrentis incommodo; at succurrere ex bonis superfluis, incommodum grave non affert, ergo &c. Nec mirum, posse quemlibet eam necessitatem pro Christo pati; posset enim, si vellet, quia in rebus suis potest suo juri cedere: at non potest idem velle in alijs; Hi enim suo juri, quod a virtute Charitatis habent, de expectando aliorum auxilio, cedere non præsumuntur.

† Bona t. 2. d. 3. c. 1. alijsq. plures apud Vasq. Atq. Coninch. cit. à Castr. t. 1. tr. 6. d. 8. p. 2. n. 1. † L. Suarez, d. 7. de charit.

se. 3. Bellar. l. 3. de bonis oper. cap. 7. Coninch. d. 27. d. 8. n. 125. & 130. apud Castr. l. c. n. 22.

16. Assero secundo, ex notabiliter necessarijs suo præfenti statui in dicto casu fideles non obligari. Ratio est, quia ordo Charitatis nequaquam dicitur, ut dum gravi proximi necessitati succurro, in gravem ego, vel gravi similem incurram; Nam propter eandem rationem, tu etiam extrema necessitate vitæ laborans, non potes surripere rem ab alio, æque illa indigente, quia tunc ipse non tenetur dare, imo propter possessionem, est melioris conditionis.

x Idem.

17. Assero tertio, in communi necessitate satis esse, si aliquando a te proximus adjuvetur, dando ei aliquam interdum ex bonis tuis eleemosynam (crederem satis, si ex centum aureis annuis duos des, ex ducentis quatuor: sed non in eadem proportionem, si multum tuæ excedant divitiæ: Vide omnino infra *h* cum de uxoris furtis.) Ratio est, quia ex una parte id videtur satis pro ea necessitate non adeo urgenti, & ex alia, si semper obligareris, facile in gravem tu ipse incideres, ad quod, ut dictum est, te Charitas non adstringit, sed solum allicit invitaturque: Ex his multa necessario repetenda erunt inferius. *c*

a Bonac. l. c. n. 8. alijsq. apud ipsam

b Inf. l. 8. tr. 1. c. 2. §. 3. num. 14. c

Inf. l. 8. tr. 1. c. 6.

18. Ad complementum hujus tractationis de Eleemosyna, operæ præteritum erit, audire sententiam Layman: *d* An Obligatio, inquit, dandi eleemo-

eleemosynam communibus pauperibus sit, sub culpa mortali, an veniali? Respondeo: Cum pauperum communis miseria levis, ac tolerabilis esse soleat, auxilium aliquod denegare, si commodè afferri possit, & nulla negandi ratio adsit, videtur esse culpa tantum venialis. Porro hæc ipsa rogantibus pauperibus eleemosynam iusta negandi causa esse solet, si dives propositum habeat, illis dandi, loco, aut tempore commodiore, vel magis indigentibus, vel si superflua, quæ habet, ad alium pium usum conferre velit, ut Medina notavit q. 3. de Eleemosyna, §. videtur secundo. At verò, si abundans divitijs nulla rationabili excusatione motus, omnes à se mendicos, & pauperes inhumaniter repellat, is nimis inordinato divitiarum amore affectus, & Dei ac proximi charitate exutus, ideoque in malo statu versari videtur, juxta verbum Christi Matth. 6. *Non potestis Deo servire, & Mammonæ*; quamvis Confessarius absolutionem à peccatis diviti non facile negare debeat, quod communes pauperum miseras per eleemosynam sublevare monitus recuset: Tum quia de obligatione hac, an, & qualis sit, Doctores non conveniunt; tum quia semper dives aliquam causam in specie præfert, cur recuset. Hæc ille. lege Castropalaum, e qui notat duo: Primò, te non esse obligatum, inquirere egenum, ut illi subvenias; sufficit, si paratus sis, illi subvenire, cū ejus necessitatem certo moraliter scies. Secundò, hanc certitudinem necessitatis alterius non posse constare, nisi spectatis omnibus, prudentis arbitrio,

certum esse, ait ex Bontacina; tollitur enim patientis indigentiam, non esse sufficiens, quia facile in causa propria præsumi potest simulatio.

e Castrop. t. 1. tr. 6. de Charit. d. 2. p. 2. m. 3.

19. Quid amplius debeant Pastores & Beneficarij, vide infra, cum de dominio.

¶ Infr. lib. 8. tr. 1. c. 2. §. 3.

§. II.

Quando concurrunt bona spiritualia proximi cum nostris temporalibus, vel spiritualibus.

1. **P**otest proximus tripliciter indigere tuo auxilio in spiritualibus. Primò extreme, quod est solum, quando ille damnatur, te non auxiliante: ut si Infans certò moriturus esset sine Baptismo, quem tu solus conferre posses. Nam si alius sit, qui succurrere possit, ac velit, vel si adhuc te succurrente, non es certus moraliter, proximum esse salvandum, non est is certè dicendus extreme tuo auxilio indigere.

Secundò graviter; quod est, quando aliquod malum in spiritualibus grave proximus incurreret, à quo posset ex se, sed eum magno conatu effugere.

Tertiò leviter, quod est, quando cum parvo labore se à dicto malo posset quis liberare.

Necessitas salutis proximi nota extrema.

2. His declaratis, certum mihi, vel saltem

saltem satis probabile est, extra necessitatem proximi extremam (nam si hæc existat, mox disputabimus) neminem, *a* qui non sit Pastor, cum periculo proprio vitæ, vel gravi iactura honoris, vel fortunarum, vel rerum spiritualium, teneri gravi, multo minus levi necessitati proximi privati succurrere in spiritualibus. Ratio est, quia nimis asperum, & contra Domini nostri suauitatem esset, urgere fidelem, ad amittendam vitam, vel cætera notabilia prædicta bona, ob necessitatem, à qua se ipse proximus, liberet cum magno conatu, liberare posset. Nam propterea ad meretricem, vel peccatorem convertendum non teneris, quia ipsi per se converti cum suo conatu possunt, addita Dei gratia, quæ præsto est semper. Adde, te non esse certum de eorum conversione. Adde, regulariter esse alios, qui eas conversiones procurant; Nam propterea duæ postremæ rationes, & præsertim incertitudo boni eventus, te excusant à profectioe ad Indos, vel Infideles convertendos.

a D. Th. S. Bonacin. *Suar. alijq.* quos citat sequiturq. *Castrop. t. 1. tr. 6. d. 1. de charit. p. 9. n. 9.*

3. Dixi autem primo (qui non sit Pastor.) Qui enim ex officio tenetur, is profectò non solum extremæ, sed etiam gravi necessitati subditorum occurrere, etiam cum suo vitæ periculo, debet, si moraliter sperat, necessitati occurrendum, nec alius sit, qui Pastoris subeat vices sufficienter; Id enim, officium & stipendium pactumque, implicite saltem cum subditis ini-

tum, ex Iustitia requirit. Hinc tempore pestis Parochus non potest suos deserere, nec officio in vitis subditis renunciare, nisi adfit æque idoneus, qui succedere velit; eundem tamen sub pœna peccati absterreo, ne propter necessitatem unius, morti se exponat, si ejus vita tota Respublica indigeat; nam si tunc se morti exponeret, faceret contra ordinem Charitatis, quæ unum vel alterum toti communitati debere postponi, merito dicitur.

4. Dixi secundo (necessitati proximi privati) nam in prædictis necessitatibus gravibus Reip. quemlibet teneri, cum vitæ periculo, eidem Reip. succurrere, docet Suarez, *b* idque ex ea ratione, quia probabile est, in Rep. graviter laborante adesse non paucos extremè, quoad salutem animæ periclitantes: Sed quia tunc tota ratio obligationis est ducta ex obligatione, quam quis habet cum propriæ vitæ iactura sublevare proximum extremè in spiritualibus indigentem, de qua re mox num. sequenti dicam, ideo idem hic decerne, quod mox decernemus,

b *Suar. d. 9. de cari. sec. 2. n. 4.*

Necessitas salutis proximi extrema.

5. Difficultas ergo jam est non exigua, an, existente extrema proximi necessitate, si nimirum certo proximus damnaretur, si tu succurras, teneris cum tuo temporalis vitæ discrimine succurrere? (temporalis, inquam, nam si tu damnareris, nec debere, nec posse, nimis est manifestum, lege nihilominus Ioannem Sanchez *c*)

B

Respon-

Respondeo ex communiore doctrina, teneri. juvat tamen, ut fecimus §. precedente num. 7. & 8. in simili, sic in præsentia eorundem duorum Doctorum placita hic, ad verbum describere.

c Io. Sanc. d. 10. n. 9.

6 Castropalaus *d* sic habet. In extrema proximi necessitate debes non solum bona temporalia, sed etiam vitam expendere, si tibi spes est, fore profuturum. Sic cum D. Thoma *e* tradunt omnes ejus Expositores, Cajetanus, Bannez, Arag. Val. Torres, Lorca, Azor, Tolet. Coninch. Suar. Bonac. Ratio est, quia præceptum expendendi vitam propriam pro salute proximi, in aliquo casu obligat, alias super vacaneum esset; ergo ad minus obligare debet in casu extremæ necessitatis. Hæc ille.

d Castrop. l. c. nu. 3. e D. Th. 2. 2. d. 26. ar. 5.

Quod autem in aliquo casu obliget, probaverat num. 2. tribus rationibus, Primò ex illo. *f* Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexerunt vos; At Christus dilexit nos, expendendo vitam pro salute nostra, ergo &c. Secundò ex illo alio loco. *g* In hoc cognovimus Charitatem Dei, quia ille animam posuit pro nobis, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Quod expendens S. Augustinus *h* dixit: Temporalem vitam suam pro æterna proximi non dubitavit Christus amittere. Tertio, quia bona spiritualia, & maxime æterna, excellentiora, & Deo gratiora sunt quolibet temporali bono, etiam proprio, ergo ex charitate huic bono illa præferri debent.

f Io. 14. g Io. 1. c. 13. h S. Aug. l. de mendacio.

7. Ex dictis inferit primò Castropalaus, si scias, Petrum v. g. dormientem esse in mortali, & esse nunc occidendum, unde & damnandum, si potes eum defendere, omnino te debere, etiam cum tuæ vitæ periculo; debes tamen moraliter esse certus, postea esse à peccato liberandum, secus, non esset extrema necessitas, ut etiam nos diximus num. 1. Inferit secundò, te obligari etiam sub vitæ periculo ad baptizandum Infantem, filium patris Christiani, si sit morti proximus, nec præter te, sit alius, qui possit illum baptizare; dicit (filium Christiani) nam si sit filius patris infidelis, qui repugnet, ex alio capite (ait) non obligaris, nempe ex eo, quod probabilis est sententia, quam sequi potes, filium non posse baptizari, parentibus repugnantibus. Inferit tertio, si te Confessarium advocet peccator morti proximus, te obligari, etiam cum vitæ discrimine, illum audire, & absolvere, quando es moraliter certus, ipsum non esse elicitorum actum contritionis; quod evenire potest in rudibus: nam in bene cultis potes præsumere, eos scire necessitatem contritionis: quare si non eliciant, non esse in extrema necessitate: sicuti potes occidere aggressorem, & nosse ejus ictum tibi in gratia existenti mortem afferentem excipere, etiam si aggressor esset moriturus in mortali, quia cum possit ipse te non aggredi, & poenitere sui peccati, in extrema necessitate, pari modo, non est: Hæc & similia ex Castrop.

8. Iam

8. Iam vero Ioan Sanchez i contra-
trafic habet. Vnde credendum Soto
& Sà, censentibus, neminem cum pe-
riculo vitæ teneri, infantem baptiza-
re. Quod docet quoque Arevalo di-
cens, universos l communiter sic sen-
tire: alias foemina gravida constricta
esset sectionem pati, ut filius baptiza-
retur. Et hanc esse probabilem, docet
Lopez. Et ad sectionem non teneti de-
cet Sà, Zambranus, Antonius Raguci-
us (licet id debeat fieri post ejus mor-
tem) D. Thomas, Suarez, Paludanus,
Sotus, Armilla, D. Antoninus, Ange-
lus, Gabriel, Manuale Hispalense; nec
tenetur scissionem pati, etiamsi dam-
nata esset ad mortem, ut notarunt Ga-
briel, Armilla, Sotus.

i Io. Sanchez, §. 10, nu. 9. I Nota: V-
niversos dicit, & tamen Castropal, modo
à nobis num. 6, adductus pro se dixit sta-
re omnes Expositores.

Nec adversatur D. Th. m dicens,
obstrictos esse nos, plus proximi ani-
mam amore prosequi, quàm propri-
um corpus, idest, vitam. Nam intel-
ligi debet, quod quis amore suæ con-
servandæ vitæ, proximo non præster
consilium patrandi scelus, sive quod
positive ad necem spiritualem ipsius
non concurrat, quia tunc amans vi-
tam corporalem, æternam perdit, pec-
cato depravati consilij intercedente:
at quod non omittat providere animæ
proximi, ob conservandam propriam
vitam, non affirmat D. Thomas; nisi
fortè in casu, quo pactum intercessisset,
de non omittenda cura animæ proxi-
mi, etiam cum periculo propriæ vi-

tæ; sicut devinctus esset, ratione pecu-
niæ acceptæ, prospicere vitæ corporali
proximi, etiam cum periculo amit-
tendi propriam: qua ratione Paro-
chos obnoxios reddi, Sacramenta mi-
nistrare suis ovibus, cum periculo vi-
tæ, præcipuè poenitentia, cum ob id
decimas, & cætera percipiant emolu-
menta, censent Doctores; unde tene-
mur, ob propriam vitam conservan-
dam damnum spirituale proximo
non inferre, non autem illud expedi-
re, nisi intercedat conventio. Vnde
Doctores indistincte loquentes de ob-
ligatione diligendi vitam spiritualem
proximi, posthabita propria corpora-
li, sanè aberrant.

m D. Tho. 2. 2. q. 26. art. 5.

Hæc Ioannes Sanchez. Ex quibus
illationes modo num. 7. à Castropal-
lao allatæ, qua ratione corruant, jam
vides.

9. Sed quomodo Io. Sanchez re-
spondere posset tribus illis argumen-
tis, quatenus contra se militant, qui-
bus usus est Castropalaus supra num.
6, exscriptus? Putarem, posse in hunc
modum: ad primum, illud, *sicut di-
lexi vos*, non indicare omnimodam si-
militudinem, sed aliquam, juxta mo-
rem Sacræ Scripturæ, *Estote perfecti,*
sicut Pater vester perfectus est &c. Præ-
terea Christus Dominus expendit vi-
tam, quamvis illa nostræ salutis non
fuiſſet extremè necessaria; poterat e-
nim alijs vijs homines redimere. Cum
ergo nos nemo obliget in minus ne-
cessarijs, clarè patet (sicuti) non
esse

B 2

esse

esse intelligendum secundum omnem æquiparantiam.

10. Illud, si debemus animas pro fratribus ponere, notat convenientiam & consilium, non vero præceptum, ut expendentes verbum (*debet*) ex more Sacræ Scripturæ, alibi probavimus. *n* Quod si contendas, notari præceptum, dic, illud esse dumtaxat, ne proximus ad peccatum inducatur, non autem, ut à peccato abducatur, quæ est explicatio doctrinæ S. Thomæ, modo à Ioan. Sanchez allata,

n In Opusc. de Com. c. 1. §. 6. n. 52.

11. Ad tertium neganda est consequentia absolute, & quatenus facit contra præsentem doctrinam. Patet, quia argumentum nihil probat; posset enim quis sic arguere: Bona spiritualia, & maxime æterna, sunt Deo gratiora, quam quodlibet temporale, sed unus actus virtutis, sed secundus, & alij consequentes gradus Gratiæ sanctificantis, sed ipse primus, etiam quando peccator illum acquirere ex se, vel amicorum consilio, facili negotio (adjuvante semper Deo) posset, est gratior Deo &c. ergo ex Charitate, etiam in quocunque casu, vitam postponere pro bono quolibet spirituali proximi deberem, quod tamen nemo dixit. Concedenda solum igitur est Castropalao consequentia in casu inductionis ad peccatum, de quo jam constat, adesse præceptum, non vero abductionis ab ipso, de quo non constat, imo ne matrem obliges ad patientiam prædictam sectionem, constat, non adesse. Hæc in gratiam hujus posterioris sententiæ sint dicta satis, quam benigniorem, & hominum fragilitati

magis accommodam esse, inficiabitur nemo.

12. Ex opinione Castropalai sequitur, te omnes fortunas debere profundere, ob extremam spiritualem necessitatem proximi, quia si, per ipsum, debes vitam, multo magis fortunas. Sed quid in sententia Io. Sanc. ? Num sicuti, per ipsum, ob jus naturale vitam conservandi, non obligor ad salutem spiritualem proximi, ita nec obligor, ob jus naturale conservandi eas saltem fortunas, quæ ad vitam sine necessariæ ? Ad diligenter expende.

§. III.

De Charitate inimicis debita.

1. **O**mnes scimus, esse à nobis inimicos diligendos; sed in quo ea dilectio, quæ sub mortali præcipitur, consistat, non scimus omnes. Consistit porro in tribus. *a* Primò, ne inimico, etiam peccatori, malum velimus, ut malum ipsi, seu incommodum, seu molestum est; id enim est merum odium, & ex genere suo mortale, atque à fidelium animis omnino repellendum. Ex eo autem (ut Ioan. Sanch. *b* advertit) quod experiaris, te trepidare coram eo, qui te offendit, imo & expalescere, & cupere, eum non videre, vel ut longè discedat, non statim putres, te peccare, si ad male illi desiderandum non procedas illi enim sunt motus naturales, necessariò sequentes ex præsentia objecti apprehensi, ut sibi molesti, non vero actus voluntarij, de malo alterius.

a SHAR,

a *Suar. d. 5. de Charit. sect. 5. n. praefertim 9. Coninc. d. 24. de Charit. d. 6. n. 81. Castr. t. 1. tr. 6. d. 1. de Charit. p. 6. à nu. 2. Alij ab eod. cit. & passim.*
 b *Io. Sanch. d. 2. nu. 11. fine.*

Secundò, ut ex corde offensam nobis ab inimico illatam remittamus. Sed quid est istud, remittere? Ajo, esse id ipsum, quod modo dixi, idest, non debere nos moveri ab offensa per inimicum accepta, ad volendum ipsi malum, quatenus malum ipsi est.

Tertiò, ut hanc remissionem non in corde solum, & animo confoveamus occultè, sed ut proximis, & ipsi praefertim inimico, palam faciamus; ex virtute enim Charitatis obligamur, nulli esse scandalum, seu non esse occasionem proximo, qua ipse peccet; at si inimico hunc remittendi animum non ostendamus, perdurabit ipse in inimicitia, cujus nos potissima causa jam essemus.

2. Ut autem hæc & alia dicenda clarius intelligantur, quinque actus sunt cum Lessio c. distinguendi, circa malum, quod inimico velle ex quinque motivis possumus.

c *Less. l. 2. c. 17. dub. 4. n. 11.*

Primus est, quem modo dixi, quo malum eo fine, eaque intentione inimico velimus, ut ipsi malum absolute sit, nil aliud addendo.

3. Secundus, ex intentione, ut inimicus emendetur; qua ratione, pater filio vult verbera infligere, ut is corrigatur.

4. Tertius, ex intentione, ut malefactor, qui me læsit, à malefaciendo mihi & proximis avertatur. Vides? Hic bonum aliorum, in prae-

dente bonum ipsius malefactoris intenditur

5. Quartus, quia bonum, & secundum Iustitiam est, ut qui malè agit, tantundem habeat poenæ, quantum meretur ejus culpa, ideo actus, quo malum inimico desideratur, potest hoc quarto modo fieri ex intentione, ut malefactor ideo poenam, & incommodum subeat, ut Iustitiæ æqualitas custodiatur. Hac intentione Deus puniens, seu justam vindictam sumens de peccatoribus, (malum poenæ illis infligit.

6. Quintus, ut fiat aliqua (sunt verba Lessij l. c.) reparatio injuriæ, & satisfactio: dum enim ille punitur propter injuriam illatam, restituitur ex parte honoris parti læsæ, eique aliqua satisfactio exhibetur. qui enim lædit, plus justo suo affectui indulget, sibi que sumit, & alteri detrahit: dum autem punitur, illud ei quodammodo adimitur, cum contra voluntatem patitur, & quia id agitur in gratiam læsi, censetur ei donari; Et sic fit nonnulla compensatio, ut experientia probat. tunc enim animus læsi acquiescit, & sibi satisfactum putat, est igitur in vindicatione moralis quadam restitutio honoris, & injuriæ reparatio; hic finis intimè conjunctus est cum præcedente, & ex eo necessario resultat.

7. His distinctis, assero, primum actum, nisi parvitas materiæ leniat, esse mortalem, & ut dixi, à charitate omnino interdictum; Secundum, tertium, quartum, quintum, non esse peccata, imò esse actus virtutum, eo modo, quo ibidem fuse Lessius expli-

cat. Fateor tamen, in quinto inesse magnum periculum, ne, dū illum exerceas, transfugas ad primum.

8. Dices: In hoc quinto non solum apparet dictum periculum, sed is prorsus videtur esse ipsissimus primus actus. In utroque enim desideratur alteri malum, ut illi sit malum, & incommodum; nam hoc incommodum, quod alter patitur, dum poenam subit, reputatur à læso suum bonum, & grata satisfactio, quod certè videtur esse proprium odij.

Respondet bene Lefsius, d esse magnum discrimen inter primum, & quintum actum: In odio enim, in quo consistit primus actus, desideratur alteri malum, solum ut ei sit male, idque absque modo, vel mensura; In vindicta vero (ita vocatur actus quintus, imo & ceteri, præter primum) solum secundum mensuram delicti; in odio sistitur in malo proximi, in vindicta sistitur in recto ordine justitiæ; In odio non fit reparatio injuriæ eo modo, quo debet fieri, in vindicta vero fit debito modo, nempe medio Iudice, non autem immediatè per ipsam læsum; læsus enim licet possit à Iudice, imò & à Deo e petere prædictam vindictam justam, quantam scilicet meretur culpa lædentis; non potest tamen ex se ipso infligere, juxta illud: *f. Mihi vindictam, & ergo retribuam.* Cum ergo in primo actu læsus ex se desideret malum, ut malum alteri, in quinto autem non ex se, sed à Iudice, idque cum moderatione, juxta quantitatem delicti, clarè apparet, esse hos actus valde diversos.

d Lef. ibid. n. 15. e Io. Sanc. d. 2. n. 11. f. Ad Rom.

Verum nondum animus quiescit, nisi ad peculiare nonnullos casus, de eodem hoc argumento explicandos, descendamus.

Accusare inimicum, non remittere juridicè &c.

9. Licetne, apud Judices inimicum accusare, accusationem prosequi, nec ab illa velle desistere, ne velle remissionem per publicum instrumentum, seu Notarij scripturam exhibere?

Respondeo: Si hæc fiant intentione dicta in primo actu, certum est, esse mortalia; si alijs modis, non esse; & etiam si quamcumque aliam satisfactionem lædens offerat; Ratio est, quia læsus in his, quod justum est, exposcit; absit tamen scandalum, quod ab erit, si tuam intentionem palam facias.

g Lef. ibid. n. 14. Suar. Coninch. Lerica, quique apud Castrep. l. c. n. 9.

Videbitur alicui esse aliquis scriptus, si hæc fiant, ex intentione quinto loco explicata. Verum fateor, esse consultendum, ut juxta Christi Domini consilium, huic tuæ satisfactioni propter ejusdem amorem renuncies: tamen in rigore, peccatum non est, quia cum Iudices sint à Rep. positi, ut reos puniant, & læsis satisfactio exhibeatur, idque sit bonum justitiæ, ut modo vidimus, & secus, iniquè ejusmodi Iudices pro satisfactione offensorum ponerentur, consequenter dicendum, dum læsi hoc ipsū petūt, jus ex justitia debi-

turū

rum petere. Quod si ipsi reo id sit provocativum odij, scandalum erit passivum: læsus enim, dum rem justam petis, & dum à publico Iudice eam petis, nihil mali, & nihil speciem mali habens committis, adeoque in scandalum peccaminosum non incurris.

10. Si tua satisfactio, exemplum punitionis delinquentis, & hi similes boni fines sint adeo leves, & cum ea facilitate animi negligi possint, ut longè superentur à damno, quod inops v. g. familia rei puniendi passura esset, tunc alicui videbitur obligare charitas, ad publicè remittendum: nam ex probabiliore sententia, dicta §. 1. nu. 18. Charitas obligat, proximi malo gravi succurrere, si eum parvo proprio incommodo possimus. Notanter dixi (alicui videbitur) nam hic adest culpa, quæ semper meretur dignam pœnam, & hæc re ipsa à Iudice, ne impunita remaneant delicta, infligitur, nullo respectu habito ad damna familiae rei, quod non est in casibus, de quibus sermo fuit in dicto num. 18. Cur ergo non licebit ad dictam pœnam concurrere ei, qui ex bonis finibus prædictis accusat? nam fortasse propterea absolute Lessius paulo ante nu. dixit, licet, nec hanc vel similem exceptionem adhibuit. Id tamen expende, Lector, accuratius.

salutatio inimici.

11. Ajo, te non esset regulariter obligatum, salutare inimicum: Ratio est, quia cum non teneamur, salutare quosque nobis obvios, salutationis omisio non est per se signum odij,

nec ex se excitans inimicum, ad odio habendum non salutantem.

h *Suar. d. 5. de Charit. sec. 5. nu. 8. Cominch. d. 24. de Charit. d. 6. num. 91. Bonac. t. 1. d. 3. c. 1. Decal. præc. q. 2. p. 3. nu. 3. Diana p. 2. Tr. 13. ref. 62.*

12. Dixi (regulariter) nam si antea illum solitus eras salutare, & nunc à salutatione abstineas, vel si ex circumstantijs colligatur, te nunc salutationem omittere ex odio, propter injuriam acceptam, vel si inimicus sit tuus superior, vel si occurrentibus pluribus, inter quos est inimicus, cæteros salutes, excepto inimico, vel si ultra omissionem salutationis, oculis præter solitum toruis inimicum aspicias, insolitove fastu pileum capiti comprimas, peccabis sanè, quia sic fomitem odij sine dubio præbebis. Luvat afferre Hurtadi de Mendoz. sententiam! hh Ab obligatione salutandi (inquit) solvo, primò parentem, Prælatum, Iudicem, quando ex circumstantijs colligitur, in pœnam justam, eos non salutare inimicos. Secundò, eos, qui sine gravi incommodo honoris, non possent salutare inimicum: hoc tamen est valde rarum. Tertio eum, qui infamem accepit injuriam, cujus æstimatio petit austeriorem vultum, ut si vocatus fuisset fur, Iudæus, Sodomita, tunc enim prudenter censetur, omissionem salutationis non esse ex odio, sed ex justo dolore, & ingenti acerbitate, quæ justè adimit urbanitatis signa: Item esset multis argumento, eum parvi æstimasse tam acerbam injuriam.

hh *Hurtad. apud Dian. p. 5. tr. 13. ref. 89.*

13. Duo

23. Duo Religiosi; cuiusdam rixæ causa, se intra septa domestica non salutant, peccantne mortaliter, si antea se invicem salutare consueverunt? Respondeo, ita profectò, quia par est scandalum alijs Religiosis, ipsisque invicem, qui rixam habuere: Excusari à mortali tunc possent, si quando compta esset horum probata virtus, & rixa, ejusque causa, quam alij sciant, fuisset levis, unde judicentur non ex odio gravi, sed ex levi quadam passione, vel in significationem accepti gravaminis & injuriæ, moveri ad mittendam salutationem; Idem usu venire posse video in timoratis secularibus, levi causa rixæ existente, & præsertim alijs cognita; ut item inter maximè conjunctos, inter quos difficulter præsumitur intercedere, ex hoc solo signo, odium grave, l ut inter patrem & filium &c.

i Trullench. l. mox citando n. 7. Quæ-
lerus apud eundem Trullench. l. c. vide
etiam Dian. p. 2. tr. 15. resol. 62.

Resalutatio ejusdem.

14. Si inimicum modo dicto graviter tibi infensum te salutantem non resalutes, peccas *m* mortaliter. Ratio est, quia posita inimicitia, omisio resalutationis non solum imputatur inurbanitati, sed maximè odio. Excipe, nisi adeo inferior esset salutans, vel eæ adessent circumstantiæ, ut ejusmodi odij indicium non fieret; idem, puto, esset, si ita animo distractum te similes, ut verè appareat, ad salutationem non advertisse.

m Suar. Coninch. Bonæ. ibid.

15. Quæsit nuper quidam à me, an si certo moraliter prævideam mihi salutanti inimicum, ipsum cum debita resalutatione non responsurum, an, inquam, obliget salutare, quam vis mihi tunc incumbat, priorè esse in salutando? Certè non ausus sum obligare, quia sic subiret periculum graviter invehendi contra non resalutantem, fierentque pejora prioribus, & quia tunc sibi imputare debet inimicus, qui ita se gerit, ut certitudinem moralem de omissione suæ resalutationis alteri det. Vide, quæ mox nu. 23. dicant de nosente acceptare sibi oblatam satisfactionem.

16. Quæsit rursus nobilis matrona, cui paris nobilitatis vir consanguineum occiderat, an obligaretur, illum resalutare, more patrio, quo matronæ viros nobiles salutantes resalutant, inclinato corpore, vel saltem capite? Ego voluissem obligare; quia salutationem nunc denegare, est offendere odium; verum quidam doctus à me consultus nequaquam sub mortali obligavit: in muliere enim matrona, cujus non est, vindictam sumere de injurijs, illa denegatio salutationis non est odij signum, sed sensus justi doloris, vel muliebris fastus, vel quid si-
militate.

Exclusio à communibus beneficijs.

17. Dixi alibi, *n* fore peccati mortalis reum sacerdotem, si à participatione sui sacrificii inimicum velit excludere; Idem in præsentia univ. fin. addo;

addo; si enim pro omnibus incolis hujus urbis oras, omnibus vicinis elemosynam impartiaris, omnibus hujus familiae legata, quam vis voluntarie distribuas &c. non potes inimicum, qui forte inter hos invenitur, excludere; Ratio est, quia licet orare, stipem elargiri, legata distribuere non tenearis, tamen,posito quod ea exhibes, perspicuum esset indicium odij, si nolles aliquem ex illis admittere. Quod si beneficium pro omnibus non sufficit, tunc profecto amicos praeferes sine culpa; *p* id enim non est signum clarae inimicitiae, sed, ad summum, non amicitiae; at signa positivae amicitiae ostendere, ex consilio quidem, non vero ex obligatione, tene- mur. Unde etiam fit, ut positivè orare ex praeepto pro inimicis non obli- geris, hoc enim solum est de consilio, cum ad vitandum mortale satis *q* fit, in communi oratione illum non ex- cludere; nam sic virtualiter jam in- cluditur.

n In Opusc. de Sacrif. Miss. l. 2. c. 2. §. 13. o Suar. ib. nu. 2. Coninch. ib. a. nu. 85. Val. 22. d. 3. q. 3. p. 2. c. si. ver. Tertio sequitur. p. S. Th. 2. 2. q. 10. 25. art. 9. q. Trull. l. 1. in Decal. c. 5. dub. 5. n. 4.

Venia petitiō.

18. Veniam petenti nolle *r* dare, nimis aperta odij demonstratio esset: ita si veniam per se, vel per alium pe- tenti negares signa aliqua, quibus te inimicitiam deposuisti significes, solus superior offensus potest subdito, ut is emendetur, vel justè puniatur, recon- siliationem in hoc casu differre, quia

id non odij signum, sed potius est a- moris, utpote ad emendationem con- ducens; verum multa prudentia opus est, ne plus æquo subditus exacerbe- tur.

r Coninch. l. c. nu. 95. Suar. l. c. nu. 9. Sa v. charitas n. 9.

19. Difficultas est: Quando lædens veniam quidem petit, at debitam sa- tisfactionem, vel dare non vult, vel certe non potest: lædens, inquam, huic enim soli competit, veniam postulare, non læso, cum huic satis fit, si se prom- ptum praeferat ad decentem reconci- liationem, atque si à signo odij, ut di- ctum est superius, sese contineat. Pro hac difficultate.

20. Dico primò; Si non potest, ut si damnum factum fuit irreparabile, quale fuisse homicidium; vel etiam non debet, ut si læsus exposcat ab of- fendente tantam satisfactionem, ut prudentum arbitrio excedat offendenti- bus culpam: Si inquam, non potest, vel non debet, obligatur offensus cum signis depositionis inimicitiae respon- dere, & veniam dare: secus, merito judicaretur in odio gratis velle perfi- stere, dum debito suo ejus adversarius non deest.

21. Illud tamen nota, quacunque satisfactione ab hoc petente veniam exhibita, adhuc læsum esse posse postu- lare satisfactionem punitionis delicti à Iudice infligendae, quia, ut supra dixi- mus, ad hanc jus justitiae habet, licet i- terum moneam, rem esse periculo peccandi expositam.

ss S. Tho. Cajet. Arag. Tolet. alij, quos citat sequitur q. Fagund. li. 1. in prac. Decal. c. 28. n. 12.

22. Illud insuper nota, non esse s

C

coar-

coarctandum offensum, ut statim ac injuria illata est, veniam dare teneatur, cum tunc satis sit, negativè se habere. Sufficiens ergo tempus prudentis arbitrio sit elapsum; Est enim supra humanam fragilitatem, recenti vulnere, necdum sedata animi perturbatione, offensum cogere ad positivam reconciliationem concedendam; quare tunc dilatio non erit signum odij, sed potius indicium infirmitatis humanæ.

s *Azor. Fill. Villalobos apud Trull, l. c. n. 11.*

23. Dico Secundò, si lædens nolit satisfactionem debitam afferre, & tamen veniam sibi dari postulet, obligaris quidem ostendere, te odium in animo nequaquam fovere, cæterum potes modestè tuam satisfactionem urgere, & illam ante reconciliationem expectare; rem enim tibi debitam expectas, & odij fomitem non tu ministras, sed adversarius, qui satisfactionem, quam potest dare, immerito negat.

24. Inquires: Inimicus, qui læsit, obligaturne à læso veniam submissò animo petere? Respondeo, frequentissimè hanc obligationem non cognosco: semel tamen, aut iterum cognosco. Nam primò, ejusmodi obligatio non adest, quoties aliam æquivalentem satisfactionem læsus exhibet, v. g. per pecuniam, per præventionem in honore, per amicitia signa, vel officia, per amicorum intercessionem &c. Secundò, quoties injuriæ inter inimicos factæ invicem se compensant. Tertio, quoties læsus eam venia petitionem, vel non curare, vel ad iracundi-

am magis ea incitari judicabitur, vel quando apud aliquos v. g. nobiles viros usus illa non est. Quarto, quoties is, qui offendit, multo superior est, ut non conveniat, à subdito veniam postulare, nisi fortè tanta fuerit injuria superioris, ut ad ejusmodi petitionem ipsum prudenti judicio urgeat. Quintò, quoties (inquit, hic *Castrop. t.*) præsumis, petita venia, & satisfactione pro tua parte exhibita, alium non corresponsum; tunc enim titulo compensationis, retinere, quasi in depositum, satisfactionem poteris, quousque videas alium paratum, debitum exhibere. Sextò, quoties offensus est absens, nec facile per alium conveniri potest. Septimò, quoties non est elapsum competens tempus, ut in simili dixi num. 22. Solum igitur tunc erit necessaria, quando gravis fuit læsio, & aliud remedium ad reconciliationem adhiberi vel non potest, vel omnibus à viro prudenti expensis, non debet; Sic filius respectu patris, subditus respectu religiosi Prælati, uxor respectu viri, servus respectu domini, in gravibus injurijs sæpe veniam petere debent; à quo alij facilius ex prædictis, vel similibus capitibus excusabuntur.

c *Castrop. t. 1. tr. 6. d. 1. p. 8. n. 10, ex Bonacina. u Trullench. l. c. citans Azorium.*

Alloqui Inimicum.

25. Inimicum non alloqui, signum per se odij non est, cum non sit omni proximo debita colloquendi familiaritas; tamen si ante conceptam animi-

inimicitiam cum eo sermones miscebas, obligaris, à colloquendo te non subtrahere, eo modo, ijsque limitationibus, quas dixi de salutatione, à num. 12.

x *Idem ibi, n. 12.*

26. Quando allocutio debita non est, si prævideas, ex tua allocutione fore, ut inimicus odium deponat, obligaris alloqui, si sine multa animi difficultate potes: nam si notabilem difficultatem patiaris, te nequaquam cogit; Ratio est, quia bonum speciale proximi, quale nunc est depositio odij, procurare ex charitate tenemur, cum aliquo incommodo, non autem cum magno.

27. Quando autem collocutio debita est, dubitatur, quisnam tunc eam incipere debeat? Sanè debet lædens; sanè inferior; sanè qui prior injuriam intulit, & rixæ fuit quasi primus excusator; sanè, qui notabilius offendit, etiam si fuerit in offendendo posterior. Sed quid, si vel æquales moraliter fuerint injuriæ, vel omnibus prudenter consideratis, non sit major ratio, quod potius incipiat unus, quam alter? Respondet; Tunc utrique incumbet, capta occasione locutionem aggredi. Quod si accidat occasio, in qua uni potius, quam alteri secundum mores regionis, seu propter aliquam circumstantiam, uni conveniat loqui, non alteri, ille sermonem incipere debet, non hic, quia tunc ita recta ratio dicitur. Certè regulariter inter æquales ei incumbit prius salutare, qui coram altero pertransit, quivè de novo accedit, non vero illi, qui stat: simile igitur quid evenire potest in colloquendo,

Pari modo, si ego indigeam tuo auxilio in re quapiam, mihi incumbit loqui prius, auxilium postulando quàm tibi, & sic in similibus.

28. In Monasterio quodam Monialium, duæ ex illis, post rixam nescio quam, profitebantur, omnibus advententibus, per multos annos unquam invicem colloqui; dubitavit earum Confessarius, an ex in peccato mortali versarentur, & obstinatè sic perseverantibus, an esset absolutio, & sacra Communio impedienda?

Equidem si per aliquam hebdomadam post rixam à colloquendo abstinuissent, non condemnassem de mortali, quia præsumi tunc potuisset, expectari interim, ut ira defervesceret, utque caperetur loquendi prudentior occasio, vel quid simile, unde non statim cessatio locutionis judicari potuisset odij signum. Eodem recidisset, si per aliquod non valdè longum tempus rarissimæ se obtulissent fermocinandi occasiones: nunc vero cum hæc non supponas, puto, esse distinguendum. Et si quidem causa rixæ fuit de re levi, ipsaque rixa fuit levis, erit, quantum est ex hoc capite odij, vel scandali, hæc omisio loquendi à mortali excusanda; esto, sit venialis, & ex alto capite v. g. ex gravi contemptu, vel simili possit esse peccatum grave.) Ratio est, quia tunc, maximè in timoratis, ut in simili dixi num. 13. non præsumitur, id oriri ex odio gravi. At si causa rixæ fuit gravis, vel gravis rixa, certè cessatio loquendi, de mortali erit condemnanda, quia in his casibus cessatio loquendi per tot, annos merito præsumitur, ab odio.

ab odio non levi proficisci. Porro Confessarij permaximè adhortentur omnes, præsertim eos, qui simul convivunt, ut in amicitia signis exhibendis prodigi sint, ut ita dicam, non solum liberales: id enim nos reddit amabiles hominibus, Angelis, Deo. Odi ego acriter eos, qui semper amaro sunt vultu, & austero, nec erga subditos, confodalesque solum, sed multò magis superiorem, dum de S. Romualdo prudentissimo æquè ac sanctissimo Abbate, cujus hodie, cum hæc scribo, memoriam colimus, sic lego: *a* Vultu adeo lato semper erat, ut intuentes exhilararet: Nec immerito statim additur, magno apud Principes & Reges in honore fuit.

a In festo S. Romualdi 7. Febr. l. 2. Brev. Rom.

Desiderare malum alteri, ubi

De Invidia,

29. Inquires primò, an sicuti inimico licet velle malum punitionis, modo dicto, ita universim possit quis proximo malum ex aliquo motivo desiderare?

Respondeo. Certè non statim ac illud licet, sequitur & hoc licere; nam inimico desideratur illa punitionis pœna, quam justè meretur; at proximo nullam merenti pœnam malum desiderare, iniquum per se est. Id ergo diligentius discutere hac occasione, ne gravemur; & solent quidem afferri exempla: An possit filius mortem patris optare, vel de illa gaudere, non

ut malum patris; hoc enim esset odium execrandum; sed ut ipse filius paterna hæreditate fruatur? An mater possit desiderare mortem filia, ne illam alere, vel dotare cogatur? An possit subditus mortem cupere sui Prælati, ut Prælaturæ ipse succedat, vel ut ab eo Prælato sibi infenso liberetur? & similia. Si solum desideres, vel cum gaudio excipias ejusmodi effectus, hæreditatem, molestia carentiam, Prælaturam &c. facilis est responsio licitè enim hæc optas, vel amplecteris; quia non gaudes de alterius malo, sed de proprio bono. Certè non potest *b* quis licitè gaudere de fornicatione, de comestione carnis, ut facta die vetito &c. nec illa desiderare, ut tunc fiant, quia gauderet de peccato, illudque desideraret; tamen posito, quod hæc cum peccato quis commisit, potest de habita prole sibi complacere; deque viribus refectis, quia non de peccato gaudet, sed de effectu secuto, qui bonus est; ita in casu nostro.

b L. Castrop. to. 1, tr. 2, d. 2. p. 20, §. 2. n. 11.

30. Rursus. Si desideres sub conditione, facilis item est responsio, licitè posse. Si quis enim hunc actum eliciat; *si meus pater moreretur, ego hæreditate potirer. si filia mea occumberet, ego molestia liberarer:* & si gauderet tunc ille non de patris vel filia morte, sed de hæreditate, deque carentia molestia, culpam odij non committeret, utpote qui simili modo, de bono suo gaudeat, non autem de alieno malo.

31. Denique si absolute desideres in hunc modum; *Cupio mortem patris,* non

non ut malum patris est, sed ut bonum meum, seu ut causa mei boni, nimirum quia ex illius morte ego ejus hereditatem adibo, vel sic, *Vtinam moriatur mea filia; nam sic sexcentas sollicitudines excutiam &c.* Si, inquam, sic desideres, major est resolvendi difficultas, quia tunc eligis, velle malum illis, quamvis ut causam tui commodi, quod non videtur culpa vacare.

Et ita quidem putat Bonacinae his verbis: Secundò sequitur, illum graviter peccare, qui grave aliquod malum corporis parentibus exoptat, exempli gratia, cupiendo illis mortem, ut quamprimum in hereditatem succedat; Ita Sil. Navar. Grassius, Reginal. Tolet. Clavis Regia, Molseus. Hæc Bonacina.

c. Bonac. t. 2. d. 4. circa 4. Dec. præcep. 9. unica p. 3. n. 3.

32. Nihilominus Castropalaus, d postquam firmavit, posse malum proximo desiderari, propter bonum justitiæ, vel bonum publicum, vel ipsius proximi, unde licere, ex zelo Justitiæ desiderare punitionem & condignam mortem malefactori; gaudere de morte peccatoris scandalosi, qui non amplius erit causa ruinæ plurimorum, cupere effrenato filio mortem, ne longiore vita graviora peccata committat, graviusque condemnetur; optare patri seni infirmoque, vel filia inopi mortem, ne in tormentis vivant, & similia; quia hæc desideria sunt finaliter de bono proximi, non de malo; postquam, inquam, hæc firmavit, sic addit. Credo, si cum debita moderatione facias, te posse absque

peccato mortali de vita alicujus tristari, & de illius morte naturali gaudere, illamque inefficaci affectu petere, & desiderare; non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum inde secutum; sic docere videtur Emmanuel Sa, ubi absolute dicit, te posse proximo optare malum corporale ad salutem animæ, & mortem, ob Reip. bonum & honestum; & hosti tibi alioqui valde nocivo mortem, non odio, sed ad vitandum damnum tuum: item de morte ejus gaudere, ob bonum inde secutum. Azor & Bonacina e affirmant, licere matri, mortem filiarum optare, eo quod ob deformitatem, vel inopiam non possit eas juxta suum desiderium nuptui tradere, & idem esse dicunt, si ob illarum causam malè tractaretur à marito; posset enim illarum mortem optare, ut ab illo damno liberaretur. consentit ijs Ioannes Sanchez, qui sic, inquit. Licitum est, optare tibi, vel proximo mortem, ob vitandam noxiam infirmitatem, mendicantem, vitam pœnalem à marito infligendam, & alia hujus generis dummodo desideres, ut à Deo infligenda; non ab homine injusto, vel à Dæmone. Ratio est, quia hujusmodi desiderium, & gaudium de malo proximi, non tam est desiderium & gaudium de malo illius, quam de bono inde secuturo, ergo non habet malitiam; quia illam habere non potest, nisi finis illius malus sit, cum tota species actus inefficacis ex fine desumatur. Hæc Castropalaus, qui etiam respondit ad quasdam rationes in contrarium. Rectè autem di-

dictum est (morte naturali) nam si oc-
casionem injustam desiderares, te sine
dubio peccaturum, paulo ante vidi-
mus.

d. *Castrop. t. 1. tr. 6. d. 4. de charit.*
p. 1. n. 11. e. Bonac. to. 2. d. 3. circa 1.
Dec. praecep. n. 4. si. ultim. §. 7. n. 7.

33. Vereor autem, ne Bonacina mo-
do à nobis num. 31. allatus sibi ad-
verfetur. In alio enim loco contrari-
um docuit, ut merito eum pro se Ca-
stropalaus citare potuerit. Ecce Bona-
cina *f.* verba adversantia suismet ver-
bis, dicto num. 31. à nobis allatis; Ex
dictis sequitur, eum graviter peccare
contra Charitatem, qui alicui malum
exoptat, ex displicentia personæ, &
non ob bonum ipsius, vel alterius. Et
paulo post: Secus, si gaudeat de ma-
lo, vel tristetur de bono, ex bono mo-
tivo; actus enim inefficax specificatur
à motivo, ab eoque bonitatem, & ma-
litiã sumit. Ob id à mortali excusa-
tur, qui de sanitate alicujus tristatur,
qui ex recta valetudine occasionem su-
mit peccandi: & post pauca: Idem di-
cendum videtur de matre, quæ mor-
tem filiabus exoptat, quia occasione
ipsarum malè secum agitur à marito,
aut injurijs afficitur; non enim pro-
priè detestatur filias ex displicentia
ipsarum, sed in detestationem proprii
mali. Hac Bonacina. Ex quibus vi-
des, opinionem Castropalæ esse satis
probabilem.

f. Bonac. to. 1. d. 3. circa primum. Dec.
praecep. q. 4. p. ultimo. §. 1. n. 7. citato
jam modo à Castr.

34. Inquires secundò, an sicut alijs,
ita sibi ipsi possit quis modo dicto ma-

lum optare, v. g. mortem, ad su-
rumnas vitæ hujus evitandas?

Respondeo, ita, *g.* propter easdem
rationes, quia tunc bonum sibi optat,
non malum. Neque sequitur, ad eas-
dem molestias declinandas posse ali-
quem necem sibi, vel alijs inferre vel-
le, vel re ipsa inferre. non sequitur,
inquam; nam ibi actus desiderij est in-
efficax, hoc est, sistit solum in ipso de-
siderio, qui actus inefficax sumit suam
bonitatem malitiã ve à motivo; seu
fine. At hic est efficax, hoc est, tendit
ad ipsum externum effectum, qui a-
ctus efficax speciem sumit suam, non
à motivo solum, seu fine, verum eti-
am ab ipso opere externo, quod patra-
re quis intendit. Cum ergo in hec
casu ipsum opus externum sit nex-
propria, quæ semper est illicita, illicita
etiam erit & illius volitio.

g. Vasq. Sa. Turrianus, Navarr. apud
Bona. d. disp. 3. q. 4. p. ultimo §. 1. n. 11.

Sunt apud nos non pauci rudes, qui
tanquam de mortali se accusant, sibi
mortem optasse, quo incommoda vi-
tæ hujus effugiant. Ejusmodi pœni-
tentes eorum que Confessarij sunt ad-
monendi; illi, ut conscientia erronea
liberentur: hi, ut sollicitiores sint in
docendis pœnitentibus. Nam profe-
cto admirans sapius adverti, aliquos
solito frequentissimè confiteri, hac
erronea conscientia laborasse. Deus im-
mortalis! numquamne Confessarius
sibi scrupulo vertit, se teneri ex chari-
tate, & ex officio, Doctoris munus er-
ga pœnitentes exercere? Medicus est
Confessarius, Iudex & Magister.

Invidia.

Inuidie.

35. Inquires tertio : an sicuti potest gaudere de malo alterius, quia sibi bonum fit; ita, e contra, licite queat tristari de alterius bono, ut sibi malum est? Respondeo : hic videtur esse actus inuidiæ, quam sic communiter describunt Doctores, *h* Est inordinata tristitia, qua quis dolet de bono alterius, non quatenus est illius bonum, sed quatenus videtur diminuere propriam excellentiam, seu proprium bonum. Quare quando quis tristatur de bono alterius, quia vult, ut illi malum fit, est actus odij; quando tristatur de eodem alterius bono, quatenus hoc bonum verè est malum ejusdem, vel est malum tuum, vel est malum Reip. pertinet ad charitatem; At quando tristatur de bono alterius, ut est diminutivum seu ut apprehenditur diminueri propriam excellentiam, bonumque proprium, est (inquiunt) actus inuidiæ.

h Ex 3. Th. 2. 2. qu. 36. art. 2. & 3. Val. Coninch. Suarez. Bon. Alij apud. Castrop. co. 2. tr. 6. d. 4. p. 2. n. 3.

36. Hæc communiter : quæ tamen mihi difficilia semper visa sunt. Cum enim ad eundem habitum *i* pertineat, amare rem, & odio habere ejus contrarium (per eandem enim virtutem, amo v. g. bonum mei patris, & odio habeo malum meo patri adversarium) sanè ad eundem habitum, quo, naturaliter saltem, se quis amat, pertinebit, gaudere de malo alterius, ut

est bonum suum, modo supra concessio, & tristari de bono ejusdem, ut est suum malum.

i *Leges. Tho. 3. p. quest. 85. ar. 2. ad r.*

37. Præterea, ex communi doctrina, non peccat is, qui videns v. g. divitias in proximo, tristatur, eas se non habere, si non tristetur, eas à proximo possideri; quia sic non dolet de bono alterius, sed de propria carentia, quæ sibi mala est. Iam sic arguo. Quando doleo de bono alterius, ut est diminutivum meæ excellentiæ, non doleo de bono alterius absolutè, sed formaliter de malo meo, seu de diminutione meæ excellentiæ, quæ mihi mala est : ergo (nisi aliud addatur, quod mox nos addemus) actum peccaminosum non elicio. Et ratio fundamentalis est, quia omnes modo docuimus, actum inefficacem sumere speciem suam à fine, vel motivo : Quoniam ergo in casu nostro finis tristitiæ est, diminutio mei boni, de qua tristari licite possum, actus ejusmodi, ex hoc capite, peccatum non erit.

1 *Lege. Bonac. t. 2. d. 2. q. 4. p. ult. §. 2. n. 1. & passim.*

Fatetur Castropalaus, *m* imminutionem propriæ excellentiæ malum esse, & dignum, ut de illo quis tristetur, sed quia invidus non solum de illo malo, sed etiam de bono proximi per se, & non per accidens tristatur, quia bonum proximi per se, & immediate hanc imminutionem causat, ea de causa, inquit, hæc tristitia mala est.

m *Castrop. l. cit. n. 9.*

Sed id non satisfacit : nam falsum est, invidum in hoc actu tristari de bono

bono alterius per se, & non per accidens: tristatur enim de eo bono, ut causat diminutionem excellentiæ propriæ, atque adeo ratione alterius, & consequenter per accidens. Quod autem immediatè causset diminutionem dictam, non obest, sed favet nostræ doctrinæ: nam tanto magis erit odio dignum. Sicut enim si gauderem de malo alterius, v. g. de morte patris, ut causante immediatè bonum meum, puta, hæreditatis successionem, non esse peccatum, supra omnes vidimus: sic contra, si doleam de bono alterius, ut causante immediatè malum meum, culpa non erit.

38. Vrges. At sic tolleretur de medio peccatum Invidiæ, unum ex septem capitalibus. Respondeo, nequaquam tolli; est autem menti revocandum, non inde illa septem Capitalia appellari, quia semper sint mortalia (neque enim semper superbia, gula, ira &c. mortalem culpam attingunt) sed quia sunt veluti Capita, & radices, unde frequens mortalium numerus enascatur: & certè ex tristitia boni alterius, quatenus apprehenditur diminuere propriam excellentiam, sæpissimè progignuntur insidiæ contra proximum, odia, detractiones, infamiae &c. propter quæ rectè dicit S. Paulus *Invidus tradi in reprobam sententiam*, sicuti simile quid dicimus de superbis, iracundis, ventri deditis &c.

39. Ipsum ergo peccatum invidiæ in se, & ut differt ab alijs (quod rectè Doctores dicunt, oriri ab animo pusillo) consistere puto in ea voluntate, qua admittitur illa apprehensio, per quam quis falso credit, bonum alterius, ut

bonum alterius est, esse causam proprii mali: v. g. quod honor sodalis mei sit dedecus meum. Dico (falsè) nam si vere ita esset, invidiæ culpa non esset. Fac enim, Antonium ignobilissimum duxisse matrimonio sororem Petri nobilissimi, cum id bonum Antonij vera sit dedecus Petri, quis eundem Petrum de invidia damnabit, si tristetur de matrimonio, seu de hoc bono Antonij, non ut est Antonij bonum, sed ut est causa ignominie sui ipsius Petri? At si falsè simile quid apprehendam, ut si sanitatem, divitias, scientiam mei proximi, ego sine ullo fundamento cedere in meum dedecus deliberatè apprehendam, deque illius proximi bonis trister, merito invidiæ reus existimabor. Non autem dico, invidiæ peccatum consistere in apprehensione, quæ est actus intellectus, sed dico consistere in ea voluntate, qua admitto, seu non repello, nec corrigo eas pusillas apprehensiones, ex quibus ducor ad prædictam tristitiam; atque id, quod diu mente revolvitur, ad essentialem notionem invidiæ inveniendam, per diligentem notetur; omnes enim alij modi quibus invidiæ descriptio definitur, minus sufficientes esse videntur.

40. Et sanctus quidem Thomas, ceterique Doctores, quando tanquam certum supponunt, invidiam esse tristitiam, qua quis dolet de bono alterius, ut est diminutivum propriæ excellentiæ, sunt intelligendi descriptivè invidiam ab effectu, ex voluntaria enim admissione illius pusillæ apprehensionis, in qua vera invidiæ culpa refidet, nascitur tanquam effectus

fectus tristitia illa, peccaminosa quidem, si sit alicujus mali causa, ut esse solet facile, non tamen peccaminosa si in ea dumtaxat sisteremus.
n. Doct. citati Inf. H

41. Quod si constanter velit quis contendere, invidiam consistere in prædicta formali tristitia, ita id admittimus, ut culpabilis invidia non sit quælibet dicta tristitia, sed quæ est excedens, anxietatibus plena, uno verbo, inordinata; sicuti non quamlibet iram, vel gulam, sed vero excedentem & inordinatam culpabilem esse, docemus omnes. Verum vides, tunc non fisti in ipsa substantia tristitiæ; sit enim transitus ad dictas accidentarias deordinationes.

42. Ex his collige, à me libenter excipi sententiam Lorca, qui peccatum invidia ex se & ex genere suo non esse mortale, sed veniale, docet (fateor tamen, ad infidias graves, & damna contra proximum eligenda facile transire posse.) Ratio nostra est, quia tota ejus malitia, vel consistit in eo, quod quis apprehensiones illas pusillanimes admittit, vel in deordinatione modo dicta: at si ve ea admissio, si ve hæc inordinatio, dummodo sit modo supra explicato inefficax, nec transeat ad gravius quid, non videtur esse notabiliter contra bonum proximi, vel sui ipsius, ergo non videtur mortalis.

o Lorca v. 2. quæst. 36. in addit. ad 3. art.

§. IV.

De dilectione proximi, quoad non concurrendum cum ejus spiritali ruina.

1. DE scandalo aa alibi egimus universim; nunc de eodem nonnulla speciatim; discernendum enim est de obligatione, quam quisque ex virtute charitatis habet, ne sit proximo causa peccati, & consequenter damnationis æternæ. Obligatio autem hæc triplex est: Prima, ne peccatum proximi quis permittat, si impedire potest: Secunda, ne ad illud invitet, consiliumve det: Tertia, ne cum ipso peccante cooperetur.

Permissio peccati.

2. Si permittis in alio peccatum, eo fine, ut ipse peccet, te peccare, quis ambigit? Sed difficultas est, an aliquo bono fine illud permittere tibi liceat tibi, inquam, potenti id peccatum impedire? Distinctione opus habemus. Nam si permittas cum spe certa, vel valde probabili, ut proximus in peccato deprehensus resipiscat, v. g. ut filius deprehensus à patre in furto, non amplius furetur, vel ut quis se indemnem servet, v. g. ut maritus uxorem in adulterio, adhibitis testibus, comprehendat; quibus deinde testificantibus, divortium intentare possit, sine peccato permittit, quamvis impedire possit; semper tamen supponendo, alium

D

alium modum non adesse, quo illi boni fines haberi queant. Ratio doctrinae datae est, quia illa spes certa, & haec necessitas se indemnem servandi, dant sufficientem causam ad eam permissionem.

a Sanch. de matr. l. 10. p. 12. n. 52. Bonac. d. 2. de pecc. q. 4. p. 2. §. un. m. 28. citans Navarr. & Turrian.

3. At si permittas, ut solum à peccante panam sumas, v. g. si custos gabellae, vel horti se abscondat, quo mercis asportator, vel viator civitatem, vel hortum ingrediatur, & sic poenam solvat, peccas, quia poena illa, cum nondum sit contracta, non potest à te intendi, nisi intendatur & peccatum, ad quod illa non consequitur; & poena alio modo à te haberi non potest, nisi habeatur peccatum. Te tamen tunc ad restitutionem obligare non audeo, quia, esto, peccaveris contra charitatem, contra justitiam non peccasti, siquidem tuum officium non est, consulere bonis delinquentium, eosque à poenis praecavere.

b Barrol. de S. Fausto in Specul. d. 11. num. 130.

Dixi autem, te peccare, si permittas, ut solum à peccante poenam sumas; nam si tu custos non intendas peccatum, nec damnum, nec poenam proximi, sed te abscondas, ut melius res tuae cura consignatae custodiantur, rariusque delinquentes peccent, dum timent, ne forte à latrantibus deprehendantur, te rem peccati non facio, quia tunc, ad summum, non nisi praebes materiam minoris mali, ut majus, vel certe frequentius evitetur.

c Idem ibi. q. 121. citans Navarr. & Rebell.

4. Inquires: quando ob bonum finem permittere licet peccatum, modo nu. 2. licetne etiam positive occasionem offerre ad illud? licet v. g. patri relinquere clavem in arca, ubi sunt pecuniae, quo filius furans deprehendatur ad correctionem? Secundò, licetne marito, dicere uxori, quod, per equivocationem conveniat cum amasio, ut is veniat tali hora (non possit licite dicere, ut veniat ad peccandum, quia sic clara esset acceptatio peccati, certum sit) quò sic deprehendi possit & emendari? Tertio, licetne Domino, convenire cum servo, ut afferat res ipsius domini ad eum furem, qui ipsum servum ad furandum excitat, quo fur comprehendatur cum re furtiva, & sic non amplius eundem servum ad furtum sollicitet? qui est casus, quem videtur permittere, l. si quis servus. C. de furtis.

5. Respondeo: Negant, haec & similia licita esse, Sanch. *b* & Bon. *c* quia oblatio illa est tacita, imò expressa peccati volitio, seu acceptatio. Nec in tertio casu faveat lex; quia illa locum, propter aliquam praesumptionem, solum habet in foro externo; concedit, licet raro (hoc est, ut ego interpretor, causa non levi existente) Petrus Navarra, *d* inclinatur parum *e* Castropalaus, docentes, eam legem prodesse, etiam in foro interno. Ratio concessiois potissima esse debet, quia causa illa non levis excusat à cooperatione cum alterius peccato, eo modo, quo de hac cooperatione docebitur mox universim, & ex altera parte illa clavis oblatio, dictum illud equivoco-

quivocum, illa adductio rei, non sunt actiones ex se peccaminosae, sed indifferentes, nec illo modo expressae, vel tacite peccati acceptationes, ut rem accurate consideratū patebit. Prior sententia est absolute probabilis; posterior aliquo modo probabilis videtur (ait Castrop.) sed eam Doctorum iudicio submitto. Submitto igitur & ego.

b *Sanch. l. c. nu. 53. c. Bonac. l. c. nu. 28. & 34. d. Petr. Navarr. apud Castropal. mox citandum. e. Castrop. t. 1. tr. 6. d. 6. p. 5. n. 6.*

Invitatio ad peccatum.

6. Invitare ad peccatum, consiliumve dare, culpam esse, nullus dubitat; sed quaestio gravis est, an interdum possit licite quis invitare ad peccatum minus, v. g. ad furtum, vel fornicationem, cum, qui omnino decrevit majus committere, v. g. homicidium, vel adulterium, quando alia via non apparet, qua omnino à peccato is averti possit? quod in hac tractatione semper est supponendum.

7. Aliqui *f* negant, quia illud minus peccatum est (comparativum enim supponit positivum) ergo esset invitatio ad peccatum, quod nunquam licet; praeterea, eligere minus peccatum, praeternittendo majus, culpa est, quamvis minor, ergo & illud consilium, seu ad illud invitare.

f Val. 12. d. 5. qu. 21. p. 4. Sa ver. Peccatum n. 8. Cajet. 2. 2. q. 9. 78. art. 4. notab. 3. ad fi.

8. Aliqui concedunt, *g* quia illud minus peccatum, quamvis in se fit, & supponatur peccatum, tamen re-

latum ad majus, hoc est, intentum ad eum finem, ne majus committatur, concipit quandam aestimabilem bonitatem; quae est carentia majoris mali. Ad hanc igitur eligendam, si proximum in illis circumstantiis invites, ad bonum invitabis. Quare licet, ratione peccantis, malum absolute illud sit, quia per ipsum stat, ne malum illud, etiam minus abijciatur; non tamen ratione consulentis, seu invitantis, qui prudenter agit, avertendo proximum ab illo majori malo; aversio enim illa, seu deviatio à malo bona est.

g Sanch. l. 7. de matr. d. 18. nu. 15. multos citans, quibus adde Bonacin. d. 1. de Resit. q. 2. q. 7. n. 8. Basil. de Leon. l. 2. de matrim. c. 18. §. 5. n. 26. Vasq. in opusc. de scandalo d. 1. aliosq.

9. Aliqui distinguunt. *h* Si proximus est determinatus ad peccandum duplici illo peccato, v. g. decrevit furtum facere, & homicidium patrare; tunc licet ad, minus, v. g. ad furtum hortari, quia tunc non tu allicis ad hoc minus; jam enim ipse etiam hoc minus facere decreverat, sed avertis à majore: At si solum erat determinatus, majus peccatum committere, non potes ad minus allicere, quia alliceres ad culpam, quam ipse admittere non intendebat, quod propter rationes primae sententiae, non licet.

b Castrop. t. 1. tr. 6. d. 6. de Charit. p. 6. ann. 8.

10. Haec tres sententiae sunt satis probabiles, ob rationes probabiles, & doctos Authores, quibus innituntur: In eo autem conveniunt omnes, licite posse afferri rationes de minori malo. Explico: furari quis vult; adulterare

quis appetit, occidere inimicum ten-
tat. Possumus rationes ac motiva af-
ferre, quæ probent, usuram, fornicationem,
verberationem esse minora
mala, quàm prædicta: nam sic non al-
licimus proximum ad malum, ne ad
minus quidem, sed solum dicimus,
illa minora mala esse, quod verum
est; ceterum ipse deinde eliget minus
malum, non vero nos ad electionem
incitamus.

11. Dices: Ex secunda sententia se-
queretur, posse te licitè persuadere vo-
lenti furari à paupere, ut furetur à di-
vite, volenti furari à Petro centum,
ut furetur à Paulo quinquaginta, vo-
lenti furari absolutè, ut potius furetur
à divite, quàm paupere, & similia,
quæ sunt dura, & contra justitiam: Si-
quidem tunc fieret damnum tertio, in
illo minori furto. Confirmatur, quia
etiam sequeretur, posse te licitè per-
suadere volenti furari ab uno, ut fu-
retur ab alio, quam vis æquali; quod
etiam contra justitiam est.

Respondeo, esse contra justitiam,
videtur aliquibus, unde iidem te
obligant ad restitutionem. Sed ego se-
quor doctissimum Vasq., qui has
sequelas concedit: quare liberat sic
consulentem à peccato, & à restitutio-
ne. Ratio est (inquit Vasquez) quia
hoc genus consilij eo tendit formaliter,
ne committatur majus peccatum.
Ex quo fit, ut is, à quo latro furatur
id, quod minus est, non sit rationabi-
liter invitus de eo, qui consilium præ-
buit, siquidem in causa fuit, ne majus
peccatum committeretur. Non est igitur
ratio ea, quam putat, & solvit San-

chez, quasi dicamus, tertio non in-
ferri damnum à consulente (concedi-
mus enim) sed dicimus, ipsum ter-
tium non debere esse invitum contra
hunc consulentem, utpotè suo consi-
lio peccatum majus avertentem; esto,
sit merito invitus contra latronem,
cui tota malitia imputanda est.

i *Sot. apud Vasq. mox citandum. 1*
Vasq. opusc. de scand. art. 1. n. 14.

12. Ad confirmationem neganda
prorsus est sequela, quia in malo æ-
quali non apparet illa bonitas devia-
tionis à majori malo, unde nec in ma-
teria justitiæ, nec in alia consuli illud
ullo modo potest. Quando quis de-
crevit patrare malum aliquod æquale,
sic, volo occidere Petrum vel Fran-
ciscum, violare Antoniam, vel Catherinam,
an possis consulere unum
potius, quam aliud, dicam mox
num. 64.

13. Virges; atj ex eadem sententia
secunda sequeretur, posse te licitè, vo-
lenti occidere patrem, persuadere, ut
occidat non patrem, sed v. g. servum;
volenti occidere Sacerdotem, ut occi-
dat non Sacerdotem, volenti occidere
Petrum, ut amputet brachium Paulo;
multo magis, volenti occidere quem-
piam, ut eundem tantum vulneret,
& similia. Respondeo, has sequelas
esse absurdas docet Sanch. m. alijque,
propter eandem rationem modo in-
finuatam, quia inferretur directè ma-
lum tertio in justè, etiam supponendo,
aliam non affulgere viam, qua possit
peccator ille averri à decreto malo. At
Vasquez n. expressè concedit, licitè
posse illud de abscissione membri, quas
est circa

est circa eandem personam, quæ intendebatur occidi. Verum de alia persona, & de prædicta occasione servi, vel non Sacerdotis, & similibus vitæ nocuentis, loco aliorum, qui offendi intendebantur, non loquitur. sed ejus ratio idem videtur probare; semper enim is, dum tendit formaliter ad amoliendam Dei offensam, licet agit, sine ulla obligatione restitutionis, & sine pœna irregularitatis ex delicto, vel excommunicationis, si forte percussus sit Clericus; qui enim culpam non committit, pœna dignus nulla est. Verum, quemadmodum Vasquez solū respectu ejusdem personæ id resoluit, ita resolutum & ego volo: respectu enim diversarum, nimis durum est, idem sine meorum lectorum approbatione velle concedere.

m Sanc. de matr. l. 7. d. 11. n. 24.
n Vasq. l. c. n. 13.

14. Atque hæc de mero consilio, invitatione, persuasione: At si latro ita dicat: *Nisi tu me adjuves ad furandum minus à Petro, ergo furabor majus ab eodem Petro*, poterisne illum adjuvare, si alia via non est furem avertendi à majore summa? Respondeo, posse, quia dominus in re sua, & de qua potest disponere, censetur id velle, cum tuo hoc auxilio rem utilem pro illo geras. Quod si latro pari modo poscat auxilium ad furandum minus ab hoc; secus, dicat se furaturum ab alio tertio majus, vel poscat auxilium ad vulnerandum Petrum; secus, occidet Paulum; esto, posses modo supra dicto id consulere, non autem potes adjuvare. Ratio est, quia consilium per se tendit ad evitandam majorem

culpam; at auxilium, seu cooperatio per se tendit ad ipsum peccatum, quod licet minus, peccatum tamen est, quodque sicuti committere tibi non conceditur soli, ita neque cum socio.

o Vasq. ibi. lege item Dian. p. 5. tr. 7. ref. 19. fine. p Vasq. ibi. n. 14.

Cooperatio cum peccante.

15. Non est quæstio dignum, an possis cooperari in actione ipsa peccaminosa proximi, v. g. in accipiendo aliena, invito domino, in occidendo, in percutiendo innocentem; manifestè enim tunc, ut num. præcedenti dictum est, complex esses peccati; sed quæstio, & quidem varia, ac frequentissima praxis est, an liceat cooperari cum actione proximi ex se indifferente, ex qua ipse sumit occasionem peccandi: an v. g. liceat, scalas fenestræ admove, quæ actio est ex se non mala, si scias, aliquem velle illa commoditate uti ad furandum, licet furtum tu nequaquam intendas.

16. Sit regula universalis: Ex causa rationabili, justa nimirum, & proportionata, non committit peccatum, nec consequenter onus restitutionis contrahit is, qui scienter participat, seu scienter cooperatur cum aliquo in actione, quæ non est intrinsecè mala, sed in se considerata indifferens est, si ipse illam actionem ordinet ad finem bonum, idest, vel ad suam necessitatem avertendam, vel ad suam utilitatem consequendam, quamvis alius ea abutatur ad peccandum.

Hanc regulam quamvis plures impugnent, sequuntur tamen doctissimi plu-

mi plures; cuius ea ratio brevis est, quia quando te urget causa rationalis, ut facias illud opus, moraliter censearis, non posse aliud facere; illa enim urgens necessitas aufert à te potentiam moralem, ergo tunc non teneris, ab eo opere te cohibere. Probatur consequentia, quia abstinere ab eo opere, quod ex se malum non est, ideo deberes, ut impedires, seu, ut non permitteres peccatum proximi: at impedire tunc non debes, ergo &c. Probo hanc minorem: tunc non potes; tollit enim à te, ut dictum est, potentiam moralem urgens illa causa, ergo non debes; siquidem ad impossibile nemo tenetur: quare tunc non iudicaberis velle peccatum proximi, sed propter necessitatem tuam solum censeberis negativè permittere: Vbi vides, totam rationem hujus doctrinæ fundari in duobus; primò, in natura operis, seu actionis, quæ ex se sit non mala; secundo in causa rationali excusante, quæ sit justa, & proportionata cum opere faciendo, hoc est, quæ ejus sit ratio, ut respectu operis, quo male utitur criminofus, censeatur pro te moraliter urgens, & necessaria. Si alterum ex his absit, cooperantem peccare, non est dubium. Solum dubitare quis possit, quo peccati genere? & respondet Sanchez, r. eo genere peccati, quod committit ea actione abutens. Quod si dicas, esse solum contra charitatem, cum De Lugo, / legantur, quæ dixi suo loco de scandalo; inde enim, an id possit dici, colliget studiosus Lector.

De Lugo, r. 2. d. 115, 240. § 40. Pa-

lid. 1. q. 10. p. 5. Azor. t. 1. l. 8. c. 22. q. 6. &c. 24. qu. 14. Less. l. 2. c. 9. qu. 122. &c. 23. n. 30. & l. 4. c. 2. n. 24. Rebell. q. 14. à n. 49. Suar. t. 3. in 3. p. p. d. 18. sec. 1. Sanchez. l. 1. in Dec. c. 7. Castrop. t. 1. tr. 6. d. 6. de charit. à p. 7. Diana p. 5. tr. 7. per totum, citans Pontium, duos Hurtad. aliosq. r. Sanchez. l. c. n. 10. s. De Lugo de penit. d. 10. sec. 4. §. 2. t. In opusc. de Confess. l. 2. c. 1. §. 17. n. 101.

17. Verumenimvero unde exploratum habeam, causam esse sufficienter excusantem? Arbitrio prudentis potius, quam certa regula id definiri potest. Non enim semper eadem causa excusabit, sed maximè perpendi debet primo, remotè, an proximè opus indifferens sit conjunctum cum peccato abutentis; nam si remotè, minor causa te excusabit; si proximè, major & urgentior causa opus erit ad excusandum; secundò, an sit in materia justitiæ, ubi intercedit damnum tertij majorque urget obligatio, ne cum ejus damnificatione coopereris, an in alijs materijs, in quibus minor solet urge-re obligatio: major enim in materia justitiæ causa excusationis esse debet, minor in alijs. Tertio, conducet item, advertere, an si tu eam cooperationem proximo neges, cessaturus is sit à peccato; si enim cessaturus esset, major causa requiritur, quam si nequam, Vides, quam implexa, quam confusa sit allata regula? Illi ergo acquiescere non possumus, nisi ad casus particulares, praxis gratia, descendamus, nam sic aliquanto clarior evadet regula, & nonnihil accuratius Confessarius sublevabitur.

Cooper-

Cooperatio famuli cum domino, & similia.

18. Ipsa communis famulatus & obsequij ratio est ^u proportionata causa, cur excusetur famulus, filius, uno verbo, subditus, sequentia opera ex se indifferentia faciens: Primò, si jussu heri usurarij pecuniam numeret, deferat, recipiat, referat mere in libros: sed de his fusè mox à num. 42. Secundò, si ejusdem jussu, quem scit ire ad adulterandum, sternat equum, ipsum merè comiteatur, merèque expectet ante fores (merè, inquam, hoc est, non ut custodiat, animosioresque ad peccandum reddat) sternat lectum, cibos condiat, ministretque concubinae, eandemque merè associet, ducendo ad locum, ubi dominus peccaturus est, januamque aperiat eidem ingressuræ: Tertio, si ornet suam heram meretricem, si deferat scripta, & internuncia solius urbanitatis plena, si deferat munuscula & esculenta, præstetque alia officia, quæ alius famulus æquè præstaret.

u Sanc. l. c. n. 12.

Dixi (solius urbanitatis) nam si contineant turpia & amatoria, vel directè ad peccatum provocantia, ut item si contineant claram provocationem ad duellum, nulla erit excusatio: nam hæc sunt intrinsecè mala, ex Sanchez, & quamvis Castropalaus ^u hæc licere, ex aliqua urgentissima causa, dubitative doceat. Quod si famulus ignoret, quid in eo scripto lateat, siquidem est certus de turpitudine amoris domini, vel personæ, inter quas inter-

currunt illa scripta, sunt valdè suspectæ, nunquam licere deferre, sentit ibidem Sanchez, quia debet servus ex communiter contingentibus præsumere, ea esse amatoria & mala; benignius tamen etiam in hoc loquitur Castropalaus ^b cum Rebello; eam enim delationem ex aliqua urgentissima causa, puta, mortis, vel similis gravis mali avertendi, uterque concedit.

x Sanc. n. 26. a Castrop. t. 1. tr. 6. d. 6. p. 11, nu. 7. b Castrop. ibid. citans Rebell.

18. Præterea subditus non ex sola famulatus ratione, sed metu notabilis detrimenti (quale esset, si quis timeret, ne dominum hunc deserens, cogatur alium cum sua molestia & damno quærere, ne à domino malè tractetur, ne torpulis oculis aspiciatur, ne à domo cum suo detrimento expellatur) subditus, inquam, excusabitur, si referat adulteræ, vel inimico, ut tali hora ad domum heri, vel ad conditum locum accedat, sed ne dicat, ut accedat ad peccandum, vel ad pugnandum in duello (hæc enim sunt intrinsecè mala) si jussu heri insequatur puellam, visurus, vel requisiturus, ubi ea habitet, & nihil aliud; si jussu ejusdem non aperiat modo januam, sed doceat, ubi herus sit; si dominum adjuvet ad ascendendum per fenestram, quò ingrediatur in locum, ubi peccaturus sit. Hæc enim & similia cum sint aliquanto propinquiora peccato abutentis, indigent causa aliquanto graviore, quàm sit ratio famulatus; & ea, quæ dicta est, sufficiens satis superque censetur. Si famulus ad duellum associet dominum, vel eundem

eundem fornicantem custodiat ante fores, ut in utroque peccato animosior sit, clarè peccabit, & ut modo innuimus; quia finis est pravus: at si materialiter associet, custodiatve, id est, ut dominum suum non derelinquat, licet videat, eum uti hac associatione, ut animosior fiat ad peccandum, excusari quidem potest, sed non sufficit ratio sola famulatus, nec notabile illud nocumentum, quod diximus initio hujus numeri, sed maximum debet esse, quia custodia illa animosio-rem dominum reddens, valde propinqua est peccato; multo magis id dico de associatione eadem materiali ad duelum, deque omni cooperatione, qua quis utatur ad occidendum, quia majorem causam requiri, supra diximus, quando culpa abutentis est contra justitiam.

c. Sanc. num. 23.

20. Quæsitum semel fuit, an si amicus meus velit, ut ego feram munuscula & similia, turpis scilicet amoris incitamenta, quæ ipse mittit ad suam concubinam, possim ego sine peccato deferre? Responsio fuit absolutè negativa; quia ex una parte hæc actio, licet aliàs indifferens, est conjuncta sum peccato amici, ejusque concubina; & ex alia parte non adest causa excusans, ducta ex famulatu, vel ex alio detrimento, ut supponimus; nec enim, si adest quidam modicus rubor, videtur esse regulariter tanti momenti, ut satis excuset. Fateor tamen, si tibi magni sit ejusmodi amicitia, ac verè ameres, eam amittere, excusari te posse, quia tunc notabilis nocumenti ju-

stus metus accedit. Simile quid erit si à te amicus petat, ut cubiculum eum accommodes, in quo scis, eum fornicaturum; nisi enim notabilis necessitas te excuset, peccabis, & si illi morem geras; & notabiliorem quidem posco, si in tuo cubiculo securius & confidentius sit amicus peccaturus, ob rationem modo dictam in associatione; atque eodem modo philosophare in cæteris similibus, ubi ratio famulatus & obsequij non invenitur.

c. Sanc. l. c. nu. 31.

11. Occasione famuli illud de dominis adverto, nam si dominus non eiciat servum, habentem extra domum domini concubinam, seu universim servum malum, vel si non subtrahat aliquid ex necessarijs, quando probabiliter creditur servus ex tali ejectione, vel subtractione ad sanam mentem rediturus, peccaturum mortaliter: Quod si verisimile esset, domo expulsus deteriorum futurum, (ut certe facile præsumi posset) liceret, domi retinere, dummodo non sit famulatus perniciosus. Ratio est, quia in priore casu videtur peccato servi favere, non item in posteriore. Addit Trullench, & citans Azorium f. aliam excusationem, si nimirum ex expulsionem notabile damnum domino sequatur, eo quod sit famulatus debito & necessario cariturus, vel pretium servi, vel ipsum servum amissurus.

d. lege Silv. verbo, Dominum §. 7. Navar. in summa c. 14. nu. 21. c. Trullench. l. 4. in Dec. c. 1. d. 6. n. 2. f. Azor. p. 2. lib. 2. c. 39. vide Navar. c. 14. nu. 21. cit.

22. Quod

22. Quod dictum est de domino, intellige multo magis dicta esse de patre, respectu filij. Quare sicuti aliquando excusato parentes, fratresque maiores, quando actu filios, fratresque non expellunt, quia deteriores extra domum verisimiliter evadent, & quia dedecus est familiae, extra majorum curam in alterius domibus illos agere; ita eisdem graviter accusare debeo, si continua remedia, quae morali- ter possunt, ad curandos eos, qui sub ipsorum cura sunt, nequaquam adhi- bent.

Foveret etiam peccatum dominus (multo magis pater, respectu filij) si servum, ejusque amasiam domi retineret: nam sic dominus receptaret peccantes. Inquires: Poteritne hic he- rus excusari nunc ex eo capite, qui alios servos, vel servas invenire facile non potest, qui perinde ac illi naviter famulentur? Respondeo, non pos- sum excusare; nam in hoc casu non solum est servus malus, ut numero- precedentes, sed est securius peccans, & commodius. Idem dico, quoad filium volentem domi parentum retinere a- masiam. Quid de scandalo? Quid de periculo contagij torius familiae? A- page, ejusmodi luent.

Cooperatio cum amasia, ubi plura de puella honesta.

23. Licet g. cuilibet, Iudicis con- cubinae munera tradere, atque ab ea- dem petere, ut intercedat pro ipso a- pud Iudicem, quando ejus intere scio- ne sperat, ut justam sententiam de re- alicujus momenti Iudex pro ipso fe-

rat, nec alia via se offert, qua possit e- jusmodi sententiam obtinere. Ratio est, quia id potest puella obtinere, sine exercitio, vel incremento turpis amo- ris; quare actio est ex se indifferens, & ex alia parte expectatio sententiae dat sufficientem causam.

g *Castrop. loc. c. p. 15. Hurtadus apud Dianam p. 5. tr. 8. ref. 34. contra Sane. ab ipsidem cit.*

24. Quid de puella adente judicem pro sua causa, vel de eadem vocante Medicum pro sua curatione, vel de homine indigente assistancee feminae pro sua infirmitate, peccabuntne hi haec facientes, quando sine gravi in- commodo ea omittere non possunt, & nihilominus sciunt, Iudicem, Me- dicum, feminam his occasionibus turpiter labi? Respondeo: Praescin- dendo ab alio inconvenienti, puto, posse, h. necessitate nimirum gravi & proportionata eos excusante: id quod patet ex dictis.

h *Hurtad. de Mend. 2. 2. d. 173. sec. 12. §. 148. Dian. p. 5. tr. 7. ref. 20.*

25. Si puella (ut id semel hac occa- sione dicam) advertat, se ab alio libi- dinose tangi, quando factus sunt im- pudici seu libidinosi (qui sint hi, dice- tur pluribus inferius i) non potest licite permittere, se tangi: nam con- curreret ad actum intrinsecè & mora- liter malum. Si vero sint pudici ex se, & honesti, quale esse solet castum o- sculum ex more patriae, vel tactus ma- nus in castis choreis &c. distinguen- dum est. Si enim fiant in publico, li- cite eos permittit puella, quia, in re- per se non mala, adest excusatio suffi- ciens, ne scilicet in suspensionem mali-

E

tiae

rix, apud spectantes veniat repulsus bonæ aliàs famæ. At si hæc suspicio vitari possit, vel illi tactus, quamvis ex se pudici, fierent secreto, debet puella omnino repellere, si certo moraliter tangentis osculantisve malitiã advertat; nam tenetur ad non concurrendum cum alieno peccato, ubi non adest excusatio permittendi: Certo, inquam, advertit: nam si solum sub dubio, ex alio capite non obligatur repellere, quia nimirum nemo præsumendus est malus. Sed certè eo ipso, quod secreto hi tactus fiant, suspecti sunt, & repellendi. licitè (ut id etiam obiter tangam) posse à puella repelli Medicum, & sic negligere curationem sui morbi, ne tangatur in partibus inhonestis, concedunt Doctores, *m* quia nemo tenetur admittere curationem, à qua non minus abhorret, quàm ab ipso morbo.

c *Infra lib. 7. §. 6. 1 Filiuc. tr. 30. n. 197. m Bonac. de matrim. q. 4. p. 10. n. 9. Ioan. Sauc. d. 3. n. 7.*

26. Illam etiam causam sufficientem existimo, ut sine peccato possit puella habere *mm* amatorera, & finere se ab illo videri, idemque parentes posse concedere, quando id sit ad finem nubendi. Cautè tamen id fiat, nec in se permittat delectationes carnales de præsentis, quod facillimum & frequentissimum solere esse, prudenter notabat Nicolaus Baldelli meus in Theologicis amantissimus Præceptor.

mm *Vide omnino de hac re infr. lib. 7. c. 5. §. 3. à n. 49.*

Munera amarij an acceptare liceat

puellæ, dicam infra, *n* ut etiam, an se ornare?

n *Infra li. 7. loco cit.*

27. Quid, si puella præsciendo à prædicto fine nubendi, sciat, labi in peccatum adolescentem, quando eam conspiciat, potestne primò, permittere se ab illo videri? secundò, se illi conspiciendam tradere? Vtrique petitioni sic respondet Sanch. *p* ad primam communiter Doctores docent, eam peccare mortaliter, quando nulla necessitate ducitur, sed ut suæ libertati satisfaciatur, huc atque illuc discurrendo: secus, ut invisat vicinos, ne inurbana videatur, ut eat ad Ecclesiam &c. Alij tamen docent, non peccare mortaliter: primo, quia ea occasio potius est ex propria amantis malitia, quàm à muliere data, quæ libertate suâ utitur. secundò, ne mille scrupulis subjaceat, dum vult expendere, quando est necessitas domo exeundi &c. tertio, quia ex hac causa mulieres se superflue ornantes semper peccarent, quia sciunt, se à pluribus turpiter fore amandas. Hæc igitur sententia *q* verior est. Ad secundam sic habet. Si data opera (multo magis, si se ornata offerat conspiciendam) absque ulla necessitate se ejus conspectui offerret, sed quadam vanitate ducta, nec turpis amoris alterius ignara, & si illum non intenderet, nescio eam à culpa mortali liberare, quia aliud est, sua se quocumque eundi libertate privare, quod commodè, & absque anxietate atque absque aditu ad scrupulos, præstare nequit: Aliud autem, data opera se ejus aspectui offerre, quod

quod facillimo negotio vitare potest; nec in oblatione illa aliquid utilitatis est. Hæc Sanchez. Quam distinctionem, quia r. aliquis recentior noluit admittere, nimis scrupulosè de priore casu locutus est: si enim omnes scum eodem recentiore concedunt, ex justa causa puellam excusari in dicto priore casu, ob necessitatem aliquam vel utilitatem; quæ major utilitas, vel necessitas huic rei proportionata desideranda sit, quam ea, quæ ducitur ex scrupulis, ex libertate &c.?

o *Infra li. 7. c. 8. §. 2. per totum. p. Sanc. t. 1. in Decal. lib. 1. c. 6. nu. 16. Et 17. q. Hanc sententiam sequitur etiam Dian. cum alijs ab ipso citat. p. 1. tr. 25. ref. 39. r. Albertus Alberti de ornatu mulierum d. 1. c. 5. §. 3. s. Idem ib. n. 30.*

Pictor, Histrion, Vexor ejusdem amasia.

28. Non licet regulariter pictori, pingere amasiam imaginem pro eo, quem pictor certo scit, in eam turpiter esse affectum, quia non apparet causa sufficiens ipsa sola amissio lucri, quod ex ea pictura conquirendum sit. Nam idem puto sentiendum de pingentibus valde turpia; imo de histrionibus eadem representantibus, ex quibus moraliter scitur, multos peccaturos. Dicitur (regulariter) si enim tanta esset pictoris, r. vel histrionis u. necessitas, ut eo lucro indigeret ad victum, vel quid simile, non recusarem, semel aut iterum licere (sed sine periculo moralitatis impurae desolationis; quod cave- re, maximè in histrione turpium,

per quam difficile est!) donec alia vendi ratio diligenter conquirenti non aperitur.

r. Sanc. Pontius, Castropal. contra A- zorium, & Bonacin. apud Dian. p. 5. tr. 8. ref. 5. u. Petr. Hurtad. apud eundem b. c. ref. 6.

29. Licet tamen famulo, sed non nisi addito timore notabilis damni, explicati nu. 19. emere pro domino depictam jam imaginem concubinae, sicut etiam modis dictis ibidem, & nu. 18. ornare heram meretricem, comitari &c. quæ tamen simplici amico non concedimus, ut colligitur ex num. 20. Ratio, quod servus emere dictam imaginem facilius possit, quam pictor pingere, est, quia minor cooperatio est in sola emptione; ipse enim dominus facile emere per se posset, at non potest per se pingere.

30. Qui ex officio leccicas humeris portant, vel rhedas agunt, possunt nec licite, pretio conducti, puellam scienter ad lascivum adolescentem adducere? Ajo, non posse, quia id, nec excusat ratio famulatus; hi enim famuli seu subditi non sunt; nec amissio lucri, quia hoc est satis exiguum, juxta modo dicta de pingentibus amasiam. Habeo tamen unum apud Navarrum, r. ex quo aliquid benignius colligi probabiliter potest. Ex his (inquit) videtur colligi ratio defendendi multos à peccato, saltem mortifero, modo, ut in casu proponitur, non placeat eis peccatum, & faciant obsequia prædicta ob aliquem bonum finem, puta eo, quod exhibeant illa, officij sui causa, vel ob justam mercedem; licet enim hæc officia, & obsequia sint.

sint valdè conjuncta peccato, non tamen sunt secundum se, & suapte natura peccata, & ideo sejungi possunt à peccato per finem diversum & sejunctum. Hac ille. Nota illud (officij, vel ob justam mercedem.) Hanc sententiam sequitur etiam Merolla *a* & Diana, *b* excusantes eos, qui ex officio puellam incurram ad amasium ducunt.

x Navarr. l. 5. consil. in secunda edit. conf. 5. de poenit. circa finem. *a* Merolla t. 1. d. 2. c. 4. *amb.* 10. coroll. 3. n. 280. *b* Dian. p. 3. t. 6. ref. 11.

31. Disparitas autem erit inter hos, & inter pingentes turpia; nam si ij vectores, seu bajuli adeo sint religiosi, ut nolint, se suasque operas locare in ejusmodi vectionibus, facile in suo lucro notabiliter laderentur, quod non est communiter in illis turpibus depingendis.

32. Et hic item nota discrimen inter has artes; qui enim profitetur artem v. g. histrionicam turpia representantem, semper est damnandus *c* (nisi forte illum rarissimum casum dictum num. 28. excipias,) quia proximè ejusmodi ars adnectitur ad turpia; At non ita sculptura, pictura, bajulatus, vel similes artes. Hæ enim per se non sunt occasiones peccatorum in proximo, sed mere per accidens, ita ut peccata facile, & ut plurimum vitari possint.

c Petr. Hartad. 2. 2. d. 76. sec. 6. §. 181.

Cooperatio vendentium.

33. Causa justa, & proportionata

conferatur, ut quis sua vendat, jactura, quam pateretur, si res suas, quas venales habet, nequaquam venderet: dummodo venditio non sit contra justitiam. Itaque potest quis vendere agnum infideli, quem scit, usui fore ad sacrificium Idoli, fucos mulieri, quos scit emi, ut ad turpem amorem illis peruncta juvenes alliciat: aleas & taxillos eis, qui in ludo illicito sunt illis abusuri. Caupones item possunt ministrare cibos in die jejunij, tum quando dubitant, an ad se divertentes à jejunio excusentur, tum quando putant, eos non excusari.

34. Potest etiam quis vendere, vel etiam locare domum suam meretrici, vel usurario publico: imo id posset fieri, ex Sane, *d* etiam nulla excusante causa, quia locus est valdè remote conjunctus cum peccato abutentis, & sic posset etiam abuti aere, cibus, aliisque rebus innumeris; nisi tamen locus esset ratione situs magis aptus ad alliciendos homines, vel vicinitas meretricis multum noceret honestis feminis in vicinia commorantibus: nam tunc requireretur causa, qualis certe sufficiens esset, non posse alijs honestioribus locari, & nisi esset lex, ne id fiat; ut certe excommunicatur *e* in sacro textu, qui domum locat usurario alienigenæ.

d Sanc. t. 1. in dec. c. 7. nu. 20. *e* c. 1. de usuris. in 6.

35. Qui vendunt esculenta soluturis jejunium, excusantur, si timent diminutionem emptorum, præcipuè cum raro ex tua denegatione ij jejunio sint vacaturi; nullo enim negotio, quod tu denegas, alij porrigent.

Vnam

Vnam vel alteram rem non magni pretij inventam tibi superesse, causa sufficiens certe non iudicatur, ut de pistoria amasia modo dictum est. At vero diminutio successiva pretij exigui in satis notabile damnum cum possit excrecere, satis sufficiens causa existimanda est.

36. Ad vendendum vinum scienter se inebrianti, causam maiorem aliquam, præter ipsum vini merum pretium, postulat Castrop.; f nempe vel timorem, ne nolens vendere iniuria afficiatur à volente emere, vel timorem, ne multum sic diminuatur emptoris. Multum, inquam, quia ebrietas videtur majus malum, quam solutio jejuniij: & ideo maiorem causam requirit, quam requirat jejuniij fractio. Simile quid hac occasione dic, de reddente gladium furioso, vel cum illo inimicum occidere volenti; nam licet ex iustitia, gladium alienum reddere quis domino teneatur, tamen in hac circumstantia furiosi, nisi à gravissima necessitate cogatur, reddere non debet, idque sub onere etiam restitutionis, si damnum forte sequatur.

f Castrop. l. c. p. 14. adde Sa v. ebrietas. Sanc. l. c. n. 33.

ff ut dicitur inferius li. 8. tr. 4. c. 1. §. 3. n. 6.

37. Peccant cum onere restitutionis ij, qui tradunt vinum, frumentum, ceteraque alijs, ut hi cum iniustitia ea vendant, quia hi operantur nomine illorum. At si eadem vendas alijs, quos scis per fraudem, miscendo v. g. aquam vino, vel demendo de mensu-

ra &c. alijs esse revendituros, tunc licite poteris, g quando tu, nisi ijs venderes, difficulter, vel cum tuo damno alijs vendere cogereris; nam si alijs sine tuo damno æque posses, cur ex charitate non debeas?

g Sanc. l. c. n. 37. Castrop. l. c. nu. 3. l. Dian. p. 3. tr. 6. ref. 44. Merolla to. 3. d. 2. di. 10. Coroll. 6. 305.

Cooperatio cum Idololatria.

38. Idoli, ejusque templi fabricatio, ut item Idoli jam facti venditio, cum sint ordinatae ad Idololatriam, non possunt ex se licite præstari, in gratiam ejus, qui ad hunc finem scitur ea velle, quia sunt clarae, & valde immediatae occasiones Idololatriæ, qualis certè non est agni sacrificandi venditio, cum agnus multis alijs rebus non peccaminosis usui sit.

Vrgentissima tamen existente causa (ut esset semel aut iterum, juxta dicta n. 28. aut magna paupertas artificis) peccatū nō est, h quia (quidquid aliqui dicant) non sunt actiones intrinsecè malæ, sed ex se indifferentes, cum Idolum possit appeti ad honestos fines, nempe ad ornandam domum, vel ad memoriam antiquitatis conservandam, templum vero ad usus humanos licitos &c.

h Castrop. l. c. p. 12. n. 7. Tannerus p. 3. d. 1. q. 9. dub. 5. nu. 144.

Cooperatio cum ministrante indignè Sacramenta &c.

39. Si Sacerdos sit in mortali, idque

tu certo cognoscas (nam si abest certitudo moralis, semper erit bonus presumendus) non peccas in petendo, ut is conficiat Sacramentum, v. g. ut te absolvat, quando alius bonus praesto non est, quia tunc necessitas, seu spiritalis utilitas te excusat à peccato, quod sacerdos ille posset, media saltem contritione, vitare. Sacerdos, inquam, sive Parochus sit tuus, sive nequam; eadem enim mihi videtur utriusque ratio. An liceat ab ejusmodi sacerdote sacramenta petere, quando sunt alij prohi, à quibus petere possum; an, inquam, liceat, solum ex eo capite, quod is est paratus, dicam mox: num: 65.

i. *Axon. p. 2. l. 12. c. 17. q. 7.*

40. Si Sacerdos esset excommunicatus, distinguendum diligenter est; si enim est vitandus, hoc est, publicus percussor Clerici, vel nominatim denunciatus, illicitè à te exposceretur, ut is sacramenta conficeret, quia tunc communicares in divinis cum excommunicato vitando, immo, quoad confessionem, invalidè eam ab illo susciperes; siquidem ab vitando Ecclesia vel tollit, vel suspendit omnem jurisdictionem: At vero si est non vitandus, hoc est, si habet quaecumque excommunicationem, modo non sit vel publicus percussor, vel nominatim denunciatus, potest à te & licitè, & validè rogari, ut conficiat: quia Concilium Constantiense id, in gratiam fidelium, concessit. Vnde tunc ejusmodi excommunicatus, modo non se ipse ingerat, sed ad fidelium petitionem, sacramenta ministret, & licet

quantum est ex capite excom-

municationis, & validè operatur.

I. Suar. de cens. d. 14. & 16. in Sanc. l. 7. de Mat. d. 9. nu. 8. Petr. Hurtad. 2. d. 173. sec. 18. q. 249. contra Suarium d. 16. cit. sec. 1.

Dico (quantum est ex capite excommunicationis) nam si per ipsum stet, quod non obtineat absolutionem, esset in peccato mortali, & tunc recurreret doctrina numeri praecedentis; jam enim tunc peteres sacramenta ab existente in mortali.

Cooperatio cum inique pugnantibus, vel aliorum bona diripientibus.

41. Urgentiorè causam ad excusandum requiri, quando opus est magis vicinum peccato abutentis, & quando est contra justitiam, statumus supra. Cum autem urgentem hanc causam esse metum mortis, vel similis valde gravis detrimenti, pateat ex dictis, consequenter fit, ut excusentur Christiani remigantes in trimeis Turcarum contra similes Christianos spugnantium, & praeterea ij, qui arma porrigunt à Turcis petita ad eosdem Christianos interimendos; asportantes item sarcinas ad bellum injustum necessarias, admoventes scalas &c. quia nisi Christiani captivi haec faciant, incurrunt periculum vitae; at non excusantur, etiam metu mortis, si Christianos occidant, si percutiant, si contra eosdem immediatè pugnent, si applicent ignem, quo comburantur naves, & Christiani in ea existentes, si eundem ignem applicent bombardis, ex quibus Christiani non terrendi solum essent (narrat

pro

pro hoc sine dubio excusarentur) sed etiam occidendi, quia hæc sunt intrinsicè mala; excusantur tamen, si inferant damnum Christianis in rebus externis, eas capiendo, vel destruendo, quia tunc sunt in extrema necessitate aliorum bonorum ad vitam tuendam: nam propterea eodem mortis metu excusatur is, qui admoveat scalas, vel humeris sustentat latronem, qui vult furari, imò & qui eundem furem adjuvat ad furandum: quilibet enim ad hæc jus habet in extrema necessitate. Et universaliter loquendo, præter extremam necessitatem, illa causa te excusabit, si concurras ad actiones indifferentes, quibus alter abutitur ad furandum, vel damnum in bonis inferendum, quæ iudicio prudentis iudicetur proportionata ad quantitatem furti, vel damni, ut ex dictis colligi potest.

n. Less. Sanch. alijque, Castrop. to. 2. tr. d. 6. p. 12. n. 10. o. Castr. l. c. n. 12. citans Molinam.

De cooperatione cum pejeraturo non jejunaturo, maleficio maleficius dissoluturo.

42. De primo ex his egi li. 3. c. 1. §. 6. de secundo, præter modo n. 53. dicta, & à n. 40. dicenda, habuisti multa li. 4. c. 5. §. 6. de tertio dictum est satis li. 2. cum de maleficio.

Cooperatio cum usurario.

Tres classes personarum hic se offerunt. Ipse mutuatarius, idest, ille, qui recipit ab usurario pecuniam mutuam, sub onere solvendi usuras; fa-

mulum tum mutuatarij, tum usurarij. Cæteri alij non famuli, inter quos Notarius, Testes, Princeps.

Mutuatarius.

43. Quoad mutuatarium; tria quaeri possunt; primò, an ipsi liceatolvere usuras ob mutuum jam acceptum? Respondeo, licere, p quia hæc non est occasio peccandi, quæ detur usurario, cum ipse facile posset illas non recipere; sibi ergo imputet, si recipiat: nam mutuatarius excusatur solvendo, quod promisit, ne habeatur infidelis, & ne claudat sibi ostium ad habendum iterum mutuuum.

p. Sanc. l. 3. in dec. c. 8. n. 20. & de Lugot. 12. de just. d. 25. sec. 11. §. 1.

44. Secundò, an absolute petere liceat ab usurario pecuniam mutuam? Respondeo, licere, q si eo mutuo quis indigeat; tunc enim, qui sic petit, nec consulit, nec intendit eam usurarij injustitiam, quod certe esset iniquum, sed intendit utilitatem propriam, supposita malitia usurarij, quam solum permittit, non vult. At si mutuo non indigeat, sed eam pecuniã procuret, ut illicite expendat, etiam licere, probabile esse dicemus paulo post, r ex eo capite, quod petat ab usurario parato.

q. Idem ib. & communiter Castrop. Pont. Suar. alijq. allati à Dia. p. 5. tr. 7. de scandalo ref. 8. r Infra à n. 65.

45. Tertio, an petere liceat mutuum ab usurario, sic addendo. *Da mihi mutuum; nam tibi solvam tot usuras.* Respondeo, adhuc licere, s quando scitur usurarius non mutuaturus sine usuris

ris. Ratio est, quia id non est, inducere ad peccatum, sed sensus est conditionatus in hunc modum; *Da mutuuum; nam, quia non vis mutuare gratis, solvam tibi lucrum.*

¶ Mol. Val. alijq. apud Diana l. c.

Famuli.

46. Quoad famulos mutuatarij, dico, certum esse, illos, imo & quoscumque alios ejus ministros, amicosque posse licite efficere, quod potest ipse mutuarius, quia agunt personam domini. Possunt ergo totum, quod dictum est à nu. 43. Quoad famulos vero usurarij, multa sunt communia cum non famulis.

Non famuli.

47. Quoad omnes ergo alios, placeat mihi hanc formare regulam. Si qui se tenent ex parte usurarij, & cum eo cooperantur ad commitendam usuram, peccant, & obligantur ad restitutionem, saltem secundo loco, post usurarium, dum tamen excipias eos casus, in quibus mutuuario ingrata non est cooperatio; nam tunc neque peccant contra mutuarium, nec restitutionis obligatione ligantur. Regula, & ejus ratio, clarior jam jam evadet.

¶ Ex Mo. de l. tract. de 3. Less. l. 2. c. 2. dub. 11. alij quos ipse cit. leg.

48. Etenim radix peccati & obligationis ad restituendas usuras, est involuntarium mutuarij, qui absolute loquendo, in vitus usuras solvit: quare, quando quoad eos, qui cooperantur cum usurario, mutuarius, vel

vere, & ex animo non est invitus, vel certe ijs facile illam cooperationis culpam, (si qua est) remittit, tunc iidem cooperatores (quantum est ex hoc capite injustitiae) nec peccabunt, nec onus contrahent restituendi; sed ecce difficultas: ecquando enim invitum non esse mutuarium censendum erit? Dico, id sciri posse, regula sequentis in auxilio.

¶ u Colligo ex Less. ibid. Mol. alijq.

49. Quoties cooperatur quis cum usurario in re, quae grata est mutuuario, invitus hic non erit: Siquidem tunc cooperator ille nullam injuriam irrogat, quod si quam forte irroget, facile condonari à mutuuario praesumitur, quia in gratiam ipsius mutuarij totum denique negotium refunditur; unde consequenter fit, ut ille cooperator non peccet contra mutuarium, nec restitutioni sit obnoxius. Quoties vero cooperator in re ingrata cooperabitur, invitus erit mutuarius, quia tunc adest clara injuria, nec ejus injuriae remissio praesumi rationabiliter potest, & sic aderit peccatum, ac restitutionis obligatio. Exemplo res fiet clarior: Numerus pecuniam mutuam dandam ad usuram, excusaris à peccato, & à restitutione, quia id gratum est mutuuario; cum sine numeratione is non haberet mutuuum, quod ipse cupit. Contra; consultis usurario, ut non det mutuuum, nisi sub usuris, peccas, & ad restitutionem obligaris, quia id ingratum est mutuuario.

50. Hinc sive famulus, sive quicumque, si ob finem bonum, ac mutuuario utilem, consulat usurario, ut

let mutuum cum usura, nempe ut is, qui solet mutnare cum usuris, eas non denegat huic petenti: Si quis deponat, seu donet pecuniam usurario, non ut usuras exerceat, sed ob alium honestum finem, sive ob amicitiam, sive ad custodiam: Si quis adjuvet usurarium in numeranda, vel deferenda pecunia, vel in scribendis, seu notandis rationibus, & debitorum nominibus per meram scripturam, quæ non faciat fidem ad cogendum mutuatarium; si quis in exigendis usuris sine ulla coactione amice moneat debitorem de suo debito, imo & adhortetur, ut solvat, ne appareat infidelis: si quis deferat pignora pro securitate usuræ, si quis, scilicet sit superior, permittat, propter bonum sorte publicum, usuras (si tamē nō sit lex de ea non permittenda, quæ nunc certè adest, & ideo servanda) si quis mediator ear redeatque, quærens usurarium jam alias paratum, qui alicui velit mutnare, imo quærat mutuatarios, qui fortè velint ab illo usurario parato accipere mutuum: Si quis, cum sit dominus, locet suas domos, vel officinas usurario (præscindendo à lege, quæ nunc certè adest, ne usurario alienigenæ domus locetur, ut supra innui, n. 34.) Si quis, inquam, aliqua ex prædictis faciat, nec peccat a contra mutuatarium, nec onus incurrit restitutionis, quia mutuatarius ad hæc vel non est invitus, vel facile remittit: & sicuti ipse, ejusque amici prædicta sine ipsius injuria facerent, ita & quicumque alij: æque enim rem ipsi non ingrati exequuntur.

x. c. Quanto amplius de Usuris, & alibi, lege Lesium lib. 2, c. 20. num.

179. & Salas de usur. dub. 44. num. 6. a Hæc sparsim ex Mol. Salas, Delugo Less. Dian. alijsque.

51. Contra, si tutor, curator, absolutus procurator, negotiorum gestor dent mutuum sub usura, ut tales sunt, quamvis nomine aliorum; si famulus, vel quicumque cogat mutuatarium ad solvendas usuras; si quis scribat libros usurarij, qui fidem faciant ad cogendum mutuatarium, ut usuras solvat, ut item si subscribat Apodixas simili modo fidem facientes ad cogendum, si quis deponat pecuniam apud usurarium, ut is usuras exerceat, & simul ipse deponens earum particeps sit; si quis mediator volentem dare gratis mutuum, excitet ad dandum cum usuris, vel si cogat mutuatarium ad usuras solvendas, vel falsis motivis alliciat, quo ipse mediator plus acquirat pro suo labore; Si quis, inquam, aliqua peragat ex his, b peccat, cum restitutionis onere, quia ijs nihil remittit mutuatarius, cum eorum dictæ actiones sint ipsi injuriosæ, perinde, ac si essent ab ipso usurario.

b Ex iisdem sparsim.

52. Dixi (absolutus procurator) ut innuerem illud, quod merito docet Lessius his verbis. Si ipse contractus usurarius per famulum (puta, ut per procuratorem) sit ineundus, non excusatur famulus, quia tunc videtur causa efficax damni; si tamen non erat in potestate famuli, absque eo contractu pecuniam dare, eo quod dominus esset præsens, non videtur famulus teneri ad restitutionem, quia mutuatarius non censet sibi injuriam fieri à famulo, qui aliter pecuniam nume-

F

rate

rare non potest, sed à domino; hæc
Lelsius.

c Lelsius lib. 2. c. 20. dub. 27. num.
181.

53. Dixi (si subscribat Apodixas)
nam si solum scribat illas, quæ non fa-
ciant fidem (esto, deinde cum injusti-
tia subscripturus sit usurarius) d non
videtur rem ingratam, seu certe gra-
viter ingratam facere mutuuario.

d Fach. Bon. de Irregul. d. 7. q. 24.
par. 5. nu. 1.

54. Dixi (& simul ipse deponens
particeps sit) si enim solam deponat
quis pecuniam, ut ijs usura exercea-
tur, peccabit quidem eo malo affectu,
at non obligabitur, (quam vis obli-
gari putet c Salas) ad restitutionem,
quia hæc non est injuria contra mu-
tuarium: huic enim certè gratum
est, adesse pecuniam apud usurarium,
quam ipse recipere facile possit.

e Salas dub. 44. nu. 4. & 5.

55. Superfunt duæ difficultates; al-
tera sic clare proponitur. Antonius u-
surarius debet Petro ex justo titulo
centum aureos; Titius autem debet
eidem usurario alios centum, propter
injustas usuras: si Antonius, ut Petro
satisfaciat; dicat eidem, *exige tibi illos
centum, quos mihi debet Titius*, licitè po-
test Petrus, hos à Titio sibi exigere?
Respondet Delugo, f cum duabus si-
mul conditionibus posse; secus, ne-
quaquam; prima conditio est, ut so-
lum exigat, monendo de debito, non
cogendo. secunda, ut pecuniam illam
non accipiat nomine proprio, quasi jus
habens ipsi datum ab usurario (jus e-
nim nullum is habet, quare nec al-
teri dare potuit,) sed accipiat nomine

usurarij, cui applicetur; nam deinde
ipse Petrus ex ejusdem usurarij tacita
commessione sibi applicare poterit.
Quibus conditionibus positis, constat,
inquit, responsio data; nam sic nec fiet
res ingrata mutuuario, & Petrus ad
satisfaciendum sibi non utetur illo in-
justo jure usurarij, quo uti, esset in-
trinsecè iniquum. Quare si tota hæc in-
dustria (concludit Delugo) explicetur
ipsi mutuuario, & ipse consentiat, non
obligarem Petrum ad peccatum, nec ad
restitutionem.

f Delugo, t. 2. de Just. d. 25. sec. 1. n.
22. contra Less. ibid. citatum.

Notarius.

56. Altera difficultas est de notario
celebrante actum, seu contractum u-
surarium. Adde, & de testibus ad e-
um contractum adhibitis; nam de me-
ro scriba, seu copista, qui nullo modo
fidem facit, patet ex dictis. Adde de-
nique de Principe supremo, permitten-
te usuras in suis ditionibus. Quoad
notarium ergo, duo sunt certa, unum
sub controversia.

57. Certum est primò, si notarius
celebret contractum, expressa usura,
unde, ex vi illius (quia versatur apud
justa tribunalia) non possit cogi mu-
tuarius ad solvendam usuram, pec-
care quidem notarium, quia, quan-
tum est ex se, concurret cum injusto
usurario, & facit contra juramentum
à se initio officij emissum de non faci-
endis ejusmodi injustis actibus; at
non obligatur ad restitutionem, quia
re ipsa nihil solvit supra sortem mu-
tuarii, ut supponimus. Quid si in
aliquo

aliquo loco, five per injuriam judicis, five per ignorantiam, five propter aliud caput, mutuarius usuras solvat? Respondeo, tunc obligabitur notarius ad restitutionem, saltem tertio loco, in defectum scilicet usurarij primo obligati, & judicis injusti, qui obligatur secundo loco. Ratio est, quia, quod usura solvatur immediate ex injustitia judicis, vel ex ignorantia, non tollit, quin notarius antecedenter injustam causam huic coactioni dederit.

§. *Silv. v. i. usur. 7. Less. d. 20. d. 27. num. 180. Mal. tr. 5. c. 3. dub. 24. contra lo. med. c. de usuris. q. 4. §. de cooperationibus.*

58. Certum est secundo, si notarius celebret contractum usurarium, sed palliate, fingendo alium titulum, peccare, & obligari ad restitutionem, quia & operatur contra juramentum, & concurrat ad injuriam.

59. Controversum ergo remanet, an si vel palliatum hunc, vel clare usurarium illum contractum notarius sic celebret, petente & volente mutuuario, peccet, & ad restitutionem solutum usurarum teneatur? Respondeo ex dictis, cum peccare quidem, quia facit contra juramentum, sed non obligari ad restitutionem. Ratio est, quia, ut modo prosecuti sumus, volenti & scienti non fit injuria. Quod si in hoc casu aliqua fiat, facile remittitur à mutuuario, cui res grata facta est.

60. Sed cur usurarius obligatur ad restitutionem, quamvis volenti, & scienti mutuuario rem gratam fecerit, mutuo quando summa usuris, non autem hic

notarius? Respondeo, quia notarius hic, & illi omnes, quos supra excusavi, nihil recipiunt ex usura; totum enim hoc lucrum usurae accipit usurarius. Hinc fit, ut mutuarius respectu usurarij non sit volens, atque adeo sit invitus simpliciter & absolute, sed sit solum volens, ex suppositione voluntatis usurarij, aliter mutuo nollentis, at respectu cooperatorum praedictorum, est simpliciter & absolute volens, cum ab ipsis recipiat beneficium, nec in ipsis adsit iniquitas actionis recipiendi injustas usuras.

Testes.

61. Quoad testes, ajo, ea, quae hactenus dicta sunt de Notario, dicenda esse de testibus. hi enim unum faciunt cum notario, tum ad communicandam vim scripturae publicae, tum ad alia praedicta.

Princeps.

Quoad Principem permittentem usuras, ajo, posse id fuisse videri apud Dianam: par. 9. tract. 8. resp. 14.

Cooperatio cum transgressivo praecipuum.

62. Cajus decrevit jejunium violare, inimicum occidere, rem alienam furripere, etiam si ego illi cibos, gladium, scalas non subministrem. sibi enim certo providebit ab alijs; quare merito hic dicitur praecipua transgressurus: Titius vero ita est dispositus, ut ubicumque inveniat cibos, eos

44
 etiam die vetito, comedat, sed nunc de illis actu comedendis nequaquam cogitat, vel quia grassator viarum ita est dispositus, ut ubi in rem alienam incidit; eam surripit; vel qui est usurarius, ubicumque inveniet modum injustum lucrandi, lucrum extorquebit; quare merito dicitur paratus ad peccandum. Notas discrimen? Cajus jam actu interno peccavit hoc singulari peccato, contra præceptum jejuniij, per determinatam illam voluntatem volendi omnino comedere. At Titius nondum actu hoc singulari peccato interius deliquit, sed propter illam pravam dispositionem habitualement, statim, oblata occasione peccabit. Qui facile peccaturus est, non eo ipso dicitur vel transgressurus, vel paratus; sic enim his plenus nimis esset mundus; sed requiritur, ut quis versetur in statu malo, sive actuali, sive habituali, ut explicatum est. Iam de utroque sigillatim.

63. Quoad transgressurum, negat Castrop. 4 me licite posse cooperari alicui, præstando actionem ex se indifferens, qua ipse abutatur; negat, inquam, me posse, solum propter hoc caput, quia jam aliquis peccare decrevit; concedit Lessius; distinguit Sanc.

a Castrop. t. 1. tr. 6. d. 6. p. 9. n. 4.

Primus habet: b Non sufficienter excusaris ex eo solum, quod proxima non adessent, quia hæc condicionalis non tollit, quo minus tu causa illius peccati, quia si proximus v. g. alibi non esset soluturus jejunium, & tu nulla causa intercedente cenam

modo concurreres peccato alterius. At quod alibi proximus soluturus sit jejunium, non immutat tuum concursum, qui in subministracione cenæ consistit; ergo similiter peccabis.

b Castrop. l. c.

Lessius c sic: Non potest (intelligi sine causa &c) apponi cena soluturus jejunium, quando alibi eam habere possunt; si enim aliò ituri & ibi cenaturi erant, non est necesse, recusare, quia peccatum non potest impediri, juxta ea, quæ scribit Navarr. & Cajet.

c Less. l. 4. c. 2. d. 4. n. 24.

Sanchez d distinguit in hunc modum. Si res indifferens sit proximè ad peccatum ordinata, suppedians illam non excusatur à mortali; ut nemo excusaret ad moyentem scalam, vel humeris sustentantem, quando quis vult furari, aut hominem interficere, aut fornicari, quamvis non desit, qui hæc suppediet, quia tales actiones ita proximæ peccato, malæ merito dici queunt, nisi causa aliqua urgenti excusentur; si vero res indifferens remote se habeat ad peccatum, ut vendere agnum infideli, quem scio, velle ad immolandum idolo; fucos mulieri, quos scio velle ad alliciendam juvenem, tunc probabile censeo, vendentem excusari à culpa, saltem mortali, si certo sciat, ipso non vendente, alterum venditurum, quamvis nulla alia causa excusans concurrat; quia in tantum esset peccatum, in quantum suppedians non evitat peccatum abufuri illis actionibus: at non suppeditando, jam alterius peccatum non evitat, ergo &c. Hæc Sanc. cujus certe hæc posterior ratio non posteriorem solū partem probat

probat, sed uniuersim, ut uniuersim ea utitur citatus Lessius: sed profecto omnes tres sententiæ sunt probabiles. Tantorum scilicet Doctorum sententiæ bonis rationibus innixas improbabilitatis censura notare nullus audebit.

d Sanch, l. 1, in dec. c. 7. nu. 16.

64. Petes: potestne quis licitè invitare ad transgredienda præcepta illum, qui, modo dicto, jam transgressurus est, dicendo v. g. *apud me comede, Petrum percute, Paulum occide, &c.* Respondeo, certum esse, sic absolutè numquam posse; quia tunc invitaret ad peccandum exterius, seu ad exequentiam malam voluntatem, quam mente transgressurus conceperat, quod semper est illicitum, quia actus exterior est peccati interioris complementum; & de hoc loquuntur Doctores cum eam invitationem fieri posse negant. At sub hypothese sic, primò: *Si omnino velis canare, cana apud me.* Secundò: *Si decreveris occidere Petrum vel Ioannem, occide Petrum.* Tertio: *Si violare vis Bertam, vel Catherinam, potius viola Bertam, &c.* putat Hurtadus, *f ex causa rationabili posse;* Idem dic, si sic consulas: *Si vis furari à Petro pecuniam, fureris potius frumentum tali pecunia æquivalens,* quia invitatio, seu consilium hoc, cum sit conditionatum, videtur honestari posse à causa proportionata, qualis esset in primo, ne inurbanus quis appareat; in secundo, ne occidatur Ioannes meus consanguineus: In tertio, ne violetur Catharina mea consobrina: In quarto, ut ego *g* habeam facilius pe-

cuniam, quam à Petro expecto. Si criminofus non decreverit violare, occidere &c. alterum ex duobus, sed tantum unum, nil cogitans de altero, nota posse me alium, de quo non cogitat, offerre, vel consulere, notat ibid. Hurtadus, & nos supra num. 12. & 13. de hac re aliquid insinuavimus.

e *Vasq. ar. 1. de scandalo n. 17. Castr. l. c. p. 10. num. 2. f P. Hurta. 2. 2. d. 173. sec. 12. §. 162. apud Dianam p. 5. tr. 7. oes. 7. citantem Ca. Sot. Azorium. g l. de Lugot. 1. de iust. d. 19. sec. 2. §. 2. à n. 51.*

Cooperatio cum parato ad peccandum.

65. Certum sit, paratum ad peccandum, non posse absolutè invitari ad actum in se peccaminosum, quamvis ex hypothese possit, eo scilicet modo, & propter eandem rationem, quam ex Hurtado dixi num. præcedente. At nunc difficultas est, an quis sine ulla necessitate licitè possit, parato peccare, absolutè offerre peccati occasionem, quæ ex se sit res indifferens, v. g. an parato comedere die jejuniij, liceat suppeditare cibos? an à parato usurario liceat mutuum petere? an à parato ministrare Sacramenta in mortali, liceat illa exposcere? idque præscindendo ab alia causa, sed ex eo solum, quod illi jam parati sint ea peccata committere, nam si parati non sint, alias causas requiri, modo paulo ante explicato, jam patet ex dictis.

66. Ut in superiore difficultate, ita & hic triplex est sententia, Ledesma *h* Manuel

Manuel i (quibus adde De Lugo loquentem de petente sine necessitate usuras ab usurario parato) censent posse. Sanchez *m* & Castrop. *n* negant: Hurtadus *o* & Diana *p* distinguunt. Ratio primæ sententiæ est, quia dum tu facis, quod tibi utile est, & non est malum, estque tale, quo alius rectè uti potest, si non utatur - sibi imputet.

h Petrus de Ledesmat, 2. summa t. 27. c. 2. d. 4. i Manuel, t. 1. summa in 2. edit. c. 23. nu. 8. I De Lugo t. 2. de just. d. 25. sec. 11. §. 1. nu. 234. in Sanc. li. 1. in decal. c. 7. n. 15. n. Castrop. t. 1. tr. 6. d. 6. p. 10. n. 5. o Pet. Hurtad. 2. d. 173. sec. 14. §. 174. p Diana. p. 5. tr. 7. ref. 8.

68. Ratio secundæ est, quia ex una parte tu es causa, ut hic & nunc hoc singulare peccatum committatur; & ex alia charitas dicat, ut quoties commodè potes, non coopereris cum ruina spirituali proximi: at jam commodè potes, quia supponimus, in te nullam adesse causam, ergo &c. Vides discrimen? in transgressuro, de quo à num. 62. non potest à te impediri peccatum, quia is certò peccavit interre, licet nondum exterius: at paratus, de quo hic loquimur, nondum peccavit actu, ne interne quidem, sed est solum habitu dispositus ad peccandum: propterea ergo secundæ sententiæ docet, adesse obligationem non ponendi eas actiones, ne scilicet contrahatur ad hoc peculiare peccatum.

69. Ratio, & simul explicatio tertiæ sententiæ est, quia non obligamur continere nos ab actionibus ex se non malis, nec spem mali habentibus,

quando proximus ex pura malitia ijs abutitur ad peccandum: est enim tunc scandalum passivum, quod vocant pharisaicum. At quando proximus peccat ex passione vehementi, idest, ex fragilitate, seu infirmitate, ad quam reducitur etiam ignorantia culpabilis non affectata, tenemur, sub pena peccati scandalii (quod vocant scandalum passivum pusillorum) nos continere à prædictis actionibus, saltem quando nulla causa adest, cur eas faciamus, ut fuit in tractatu de scandalo. Quare quando proximus (ait hæc tertia sententiæ) est paratus peccare ex malitia, possumus, ut dictum est, cum eo cooperari, quia esset scandalum pharisaicum, quod non tenemur vitare: at vero quando est paratus peccare ex passione, non possumus; quia est scandalum pusillorum, quod tenemur vitare, & solum causa proportionata nos excusaret.

70. Atque hinc Hurtadus *pp* colligit, posse semper ab usurarijs sine ulla causa peti mutuum, etiam signatè, q ad usuras; & ex Azorio *r* colligit Diana *s* à parato ministrare sacramenta in mortali, v. g. à Sacerdote pravo, qui in templo confessiones excipit, posse peti, ut ea ubi ministret, quantumvis commodè eadem ab alio habere valeas, quia cum usurarij, & ejusmodi Sacerdos sint parati, non ex passione, sed ex malitia peccant.

pp Hurtad. *ibid.* apud Dian. l. c. q Sanc. li. 3. in dec. c. 8. nu. 27. Val. Mol. Bann. apud Dian. l. c. r Azor. p. 2. lib. 12. c. 17. q. 7. s Diana p. 5. tr. 7. ref. 4.

71. Et sub prædicta distinctione colligit Vasquez, *t* mulierem orna-

tam iuxta consuetudinem patriæ, posse de domo exire; causa audiendi Misfam, vel se recreandi, etiam si sciat, aliquem vel aliquos ex malitia peccaturos; at si sciret, aliquos ex infirmitate lapsuros, debere se aliquoties abstinere, non autem semper; quia pro semper, adest causa excusans, nempe notabile mulieris incommodum. Idem tamen advertit, nunquam iudicandum esse peccatum ex infirmitate, vel ignorantia, nisi cognoscatur qualitas & conditio personæ, de qua timetur. Hæc ex illo, quid enim nos de prædicta muliere sentiamus, diximus cum Sanc. supra num. 27.

¶ *Vasquez opusc. de scandalo art. 8. dub. 2. num. 20. et n. 28.*

72. Sed adversus hanc tertiam sententiam duo meis Lectoribus propono: Primò, si nos hic sermonem de parato ad peccandum facimus, semper locutio erit de peccato ex malitia: siquidem enim peccans ex passione, vel ignorantia culpabili, si est paratus ac dispositus ad peccandum, convincitur, ex malitia velle peccare: id enim ostendere videtur illud, esse paratum; neque enim, qui ex fragilitate peccat, dicitur esse paratus ad peccandum: quare distinctio hujus tertie sententiæ locum hic non habebit. Secundò, illa distinctio scandali pharisaici, & pusillorum, saltem quantum facit ad nos, non videtur sibi constare; cum enim etiam ille, qui peccat mortaliter ex fragilitate, ita supponatur peccare, ut sufficenti potatur de liberatione, & sua culpa in peccatum trahatur, à quo absolute posset se cum divina gratia (quæ semper præsto est)

liberare; secus enim, mortaliter non peccaret; ideo omne mortale peccatum (dicit aliquis) est ex sufficienti malitia, constituyente scandalum, quod vocas pharisaicum, & consequenter sine obligatione illud vitandi, etiam in hac tertia sententia.

Probabiliorem ergo puto secundam; primam tamen non improbabilem; tertia denique propter auctoritatem docentium, ne à probabilitatis finibus excludatur.

CAPVT SECVNDVM.

Polycrates seu Filiorum instructor. Dialogus plura complectens de

Charitate debita parentibus & filijs.

Iam propius, his præmissis de charitate in universum, ad charitatem debitam parentibus accedamus; & quidem ad meum lectorem à labore inter legendum suscepto sublevandum, multa ex his, quæ huic titulo præfixi, Dialogorum more disputare, animus est. Sic nimirum fiet, ut utile miscendo dulcibus, altius & jucundius in animos multiplicis hujus questionis veritas infillatur.

§. I.

Introductio Dialogi.

PAnormi in Vrbe felicissima, plurimus ubi honestarum numerus incolit familiarum, degabat vir omni virtute præditus, uxori pari honestate, modestia, prudentia supra mulieres claræ à juventute conjunctus, Plutogenes nomine, divitijs affluens, domoq; ampla, ac villa nõ procul ab Vrbe